

Περιοδικὰ Ἀνάλεκτα

Biblische Notizen 176.1 (2018)

Kristin De Troyer-Peter Arzt-Grabner, “Ancient Jewish and Christian Amulets and How Magical They Are”, BN 176.1 (2018) 5-46.

Τὸ ἄρθρο ἀναφέρεται στὴν κατασκευὴ ἀρχαίων φυλακτῶν καὶ τὴ χρήση τους ὡς μαγικῶν ἀντικειμένων, ἐξετάζοντας τὶς προϋποθέσεις, ὑπὸ τὶς ὁποῖες κάποιοι πάπυροι καὶ περγαμνὲς χρησιμοποιήθηκαν ὡς φυλακτά. Καταγράφει συγκεκριμένα κριτήρια, πὸ μαρτυροῦν τὴν «μαγική» τους χρήση καὶ τὸ νόημα, πὸ δίδεται σὲ αὐτά, μὲ βάση τὶς παρατηρήσεις γιὰ τοὺς παπύρους P.Oxy. 76.5073 καὶ 8.1077 καὶ στὰ ἀγγραὰ εἰλητάρια τῆς κοιλάδας Ἐνώμ.

Thomas J. Kraus, “Greek Psalm 90 (Hebrew Psalm 91) – the Most Widely Attested Text of the Bible”, BN 176.1 (2018) 47-63

Τὸ ἑλληνικὸ κείμενο τοῦ *Ψαλμοῦ* 90 ἐμφανίζεται σὲ σειρὰ ἀρχαιολογικῶν εὐρημάτων, παρατήρηση πὸ ὀδηγεῖ τὸν συντάκτη στὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ ψαλμὸς αὐτὸς ὑπῆρξε καὶ ἀποτελεῖ τὸ πλέον ἀγαπημένο καὶ εὐρύτερα μαρτυρούμενο βιβλικὸ κείμενο. Μετὰ τὴν εἰδολογικὴ κατάταξη τῶν ἀντικειμένων καὶ τὴν κατανομὴ σύμφωνα μὲ τὴ χρήση τους, γίνεται διαπραγμάτευση τῆς χρήσεως τῶν ὄρων «φυλακτό», «μαγεία» καὶ «συγκρητισμός». Ὁ συντάκτης ἀπευθύνει τέλος ἑκκλήση νὰ λαμβάνονται σοβαρὰ ὑπόψη ὅλες οἱ παράμετροι πὸ σχετίζονται μὲ τὸ ὕλικό, τὸ κείμενο, τὴν εἰκονογράφηση, τὰ σύμβολα καὶ ἄλλες πληροφορίες καὶ νὰ ἀπασχολεῖ ἰδιαίτερα κάθε ἀντικείμενο.

Frank Shaw, “The Transition of Iao from Non-mystical to Mystical Use and Its Implications for Scholarship”, BN 176.1 (2018) 65-87

Στὸν Γνωστικισμὸ ὁ Δίας ἀναφέρεται ὡς θεότητα μὲ τὸ ὄνομα «Iao» σὲ διάφορα μυστικὰ κείμενα, ἀντιστοιχώντας ἔτσι στοὺς «θεοὺς ἄρχοντες» στὸ οἰκεῖο περιβάλλον. Σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο τὰ δεδομένα δίνουν ἕδαφος γιὰ μία μεταγενέστερη χρονολόγηση τῆς ἐμφάνισης αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος σὲ ὄργανα μαγείας. Παράλληλα προκύπτουν πῶ ἐπισταμένα συμπεράσματα γιὰ τὴ χρονικὴ καὶ κειμενικὴ συνάφεια τῆς χρήσεως τοῦ Iao, καθιστώντας ἀπαραίτητη τὴν ἐκ νέου πραγμάτευση τῶν κριτηρίων μελέτης τῶν ὀργάνων μαγείας.

Nils Korsvoll, “Bible Bible Everywhere? Reviewing the Distribution of Biblical Quotes in Ancient Amulets”, *BN* 176.1 (2018) 89-110

Έκκινώντας από τη διαπίστωση ότι βιβλικά παραθέματα αποτελούν γενικώς διακριτικό στοιχείο των Ιουδαϊκών και χριστιανικών φυλακτών της ύστερης αρχαιότητας, το άρθρο συνοψίζει πορίσματα διαφόρων δημοσιεύσεων, που οδηγούν στο συμπέρασμα, ότι, ενώ τα βιβλικά παραθέματα πράγματι είναι εδρώτατα διαδεδομένα, σε όρισμένα φυλακτά ωστόσο (περίπου 25%) χρησιμοποιούνται περισσότερο από ένα βιβλικά κείμενα και κατανέμονται ανισομερώς στο σώμα τους. Σε αυτή τη συνάφεια εξετάζεται το κατά πόσο αυτή η διαφοροποίηση οφείλεται στην εφαρμογή διαφορετικής χρήσεως των φυλακτών.

James C. Henriques, “Pauls Magical Mystery Tour: A Brief Survey of Christian Amulets Citing the Pauline Corpus”, *BN* 176.1 (2018) 111-125

Η χρήση παραθεμάτων από το Εὐαγγέλιο σε μαγικά φυλακτά είναι ένα συχνά-κις απαντώμενο φαινόμενο κατά την αρχαιότητα. Λιγότερης προσοχής ωστόσο έχουν τύχει μέχρι σήμερα τα παραθέματα σε φυλακτά από την παύλεια γραμματεία. Σε αυτή τη μελέτη εξετάζονται μέχρι στιγμής ἑξι φυλακτά, που ἔχουν ἑλληνικά παραθέματα ἀπὸ τις ἐπιστολὲς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Στὴ συνέχεια σὲ μία συνοπτικὴ ἐπισκόπηση γίνεται ἐρμηνεία αὐτῶν τῶν φυλακτῶν μὲ βάση τις νεώτερες ἐρευνες γιὰ τὴ χριστιανικὴ μαγεία καὶ τὰ χριστιανικὰ φυλακτά.

Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft 130.1 (2018)

Joachim Eck, “Divine Strategies against Abuse of Power in the Opening of the Book of Isaiah and the Exodus Story. Some Aspects where Micah is not Similar to Isaiah”, *ZAW* 130.1 (2018) 4-25

Ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ δὲν καθυποτάσσει μόνον ὑπερδυνάμεις, ὅπως οἱ Ἀσσύριοι (πρβλ. Ἠσ. 10) καὶ οἱ Αἰγύπτιοι (πρβλ. Ἐξ. 1-15), ἀλλὰ καὶ ὑπερόπτες δυνάστες τοῦ Ἰσραὴλ (πρβλ. Ἠσ. 1-12). Αὐτὸ προκαλεῖ τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ σύγκριση ἀνάμεσα στὴν ὑποταγὴ τῆς Αἰγύπτου στὸ Ἐξ. 1-15 μὲ ἐκείνη τῆς ἰουδαϊκῆς πολιτικῆς ἀριστοκρατίας στὸ Ἠσ. 1-12. Ἡ σύγκριση καταδεικνύει μία σειρά συγκεκριμένες σημαντικὲς θεολογικὰ ὁμοιότητες. Ἀμφότεροι οἱ πρωταγωνιστὲς καθίστανται δυνάστες τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ὁποῖου ὁ Γιαχβὲ ἀκούει τις κραυγές. Τοὺς ἀπαντᾷ στέλνοντας ἕναν προφήτη μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ πεισμώσῃ τις καρδιὲς τῶν κατατροχομένων. Ἔτσι ἀγνοοῦν οἱ τελευταῖοι τις δικαστικὲς ἀποφάσεις, πού τοὺς διακοινώνονται, ἕως ὅτου τοὺς καθυποτάξῃ τὸ δικαστήριον τοῦ Γιαχβέ. Στὴ μακροσκοπικὴ κειμενικὴ συνάφεια εξετάζεται ἡ συγκρότηση ἀκόλουθα ἐνὸς μοσαϊκοῦ μοτίβου κλήσεων (*Κριτ.* 6,11-14. *Α΄ Σαμ.* 9,1-10,16) καὶ ἐνὸς τόξου πού συνδέει τὴν Ἐξοδο μὲ τὸν Ἠσαΐα. Καταγράφουν τὴν ἐξέλιξη τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ μία κοινότητα, πού ὑπομένει τοὺς ξένους δυνάστες, σὲ μία κοινωνία, πού δυνάστες,

παρόμοιοι του Φαραώ, ανέλαβαν την εξουσία προς ζημία των αδυνάτων. Με βάση την επίσημανση ότι ο Μιχαίας δεν παρουσιάζει συγκροίσιμη αφηγηματική δομή εξάγεται το συμπέρασμα ότι αποτελεί φορέα διαφορετικού τύπου προφητείας.

Todd Hibbard, “To Err is Human, Unless You’re a Prophet: Isaiah and Micah on Prophetic Opposition”, *ZAW* 130.1 (2018) 26-39

Ἡ μελέτη αὐτὴ ἐξετάζει τὸν τρόπο παρουσίας τῶν προφητῶν στὰ βιβλία τοῦ Μιχαία καὶ τοῦ Ἡσαΐα. Κύρια ἐρωτήματα εἶναι ὁ τρόπος παρουσίας τῆς προφητικῆς ἐναντίωσης, ἡ ρητορική στρατηγική πὺ ἀκολουθεῖται, ὥστε νὰ ἀντιπαρῆλθουν τοὺς ἄλλους προφῆτες καὶ ἡ πολιτική καὶ κοινωνική συνάφεια αὐτῶν τῶν ἀντιπαρῆθεσεων. Ἡ μελέτη ἐστιάζει στὸ *Μιχ.* 3,5-11 καὶ *Ἡσ.* 28,7-10, ἐντοπίζοντας στὶς περικοπὲς αὐτὲς τὴν προφητικὴ ἐναντίωση σὲ κάθε προφητικὸ βιβλίον. Μία προσεκτικὴ ἀνάγνωση τῶν περικοπῶν ὀδηγεῖ στὸ συμπέρασμα, ὅτι κάθε προφήτης ἀκολουθοῦσε συγκεκριμένη στρατηγική, ὡστόσο ὑπῆρχαν σημαντικὲς διαφορὲς στὴν κοινωνική συνάφεια, πὺ γίνονται παραδεκτὲς στὰ βιβλία τους καὶ δικαιολογοῦν τὶς διαφορὲς στὴ ρητορική καὶ τὴ στρατηγική.

William L. Kelly, “The Nature of Prophecy in Hos 9:7-9”, *ZAW* 130.1 (2018) 40-53

Τὸ ἄρθρο προτείνει μία νέα λύση στὸ δυσερμῆνευτο ἑβραϊκὸ κείμενο τοῦ *Ἡσ.* 9,7-9. Παρόλο πὺ τὸ κείμενο συχνὰ ἀναγινώσεται ὡς παρῆδειγμα γιὰ τὴ «γνήσια» καὶ «ψευδῆ» προφητεία, οἱ λεπτομέρειες τοῦ κειμένου δὲν παρέχουν ἐπαρκὴ στήριξη σὲ αὐτὴ τὴν ἄποψη. Σύμφωνα μὲ τὴ μετάφραση τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου καὶ τὴν ἐξέταση τῶν κυρίων θεμάτων του, τὸ ἄρθρο παρέχει ἕναν ἰσχυρισμὸ ἀντίθετο μὲ τὶς ἀναγνώσεις γιὰ τὴ «γνήσια» καὶ «ψευδῆ» προφητεία καὶ προτείνει τὴ λύση στὸ πρόβλημα στὸ 9,8a. Σὲ ἀντιδιαστολή μὲ τὴν ἔκφραση τοῦ ἰδανικοῦ ρόλου ἑνὸς προφήτη, ἐδῶ εὑρίσεται ἡ περιγραφὴ τῆς προσπάθειας τοῦ Ἰσραὴλ νὰ ἀναγνωρίσει τὸ θέλημα τοῦ Γιαχβέ.

Timothy Hogue, “Return from Exile: Diglossia and Literary Code-Switching in Ezra 1-7”, *ZAW* 130.1 (2018) 54-68

Οἱ μέχρι σήμερα ρητορικὲς ἀναλύσεις τῆς ἐναλλαγῆς τῶν γλωσσῶν στὸ βιβλίον τοῦ *Ἑσδρα* περιορίσθηκαν νὰ ἐπισημῆνουν τὴ διγλωσσία. Ἡ μελέτη προτείνει μία νέα προσέγγιση τῆς ποιητικῆς τοῦ *Ἑσδρα* 1-7 μὲ βάση νεώτερες κοινωνιολογικὲς ἐρευνες γιὰ τὴ διγλωσσία καὶ τὴν ἰδεολογία τῆς γλώσσας. Ὁ συγγραφέας τοῦ βιβλίου ἔκανε ἐσκεμμένη χρῆση τῆς λογοτεχνικῆς ἐναλλαγῆς τῶν γλωσσῶν, ὥστε νὰ ἀντιπαρῆθει τὶς ἀντιθετικὲς γλωσσικὲς ποικιλίες, πὺ ἀντικατοπρίζουν ἰδιαίτερες ἰδεολογικὲς τοποθετήσεις. Μὲ τὴν ἐναλλαγὴ ἀνάμεσα στὴν ἑβραϊκή, τὴν ἄραμαϊκή τῶν ἀνακτόρων καὶ τὴ δημῶδη ἄραμαϊκή ὁ συγγραφέας

συγκροτεί ένα λογοτεχνικό στοχασμό της διγλωσσίας, πού χαρακτηρίζει τον Ίουδα στα χρόνια των Ἀχαιμενιδῶν. Χρησιμοποιεῖ τὴν ἐναλλαγὴ τοῦ γλωσσικοῦ κώδικα, γιὰ νὰ καταδείξει τὸν μετασχηματισμὸ τῶν Ἰουδαίων ἀπὸ μίαν κοινότητα τῆς διασπορᾶς σὲ μίαν καθιερωμένη μειονότητα καὶ τὸν ἰδεολογικὸ διάλογο, πού συνεπάγεται αὐτὴ ἡ μετάβαση. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ δίνει στὸ κοινὸ γλωσσικὰ σημεῖα ἀναφορᾶς, ὥστε νὰ προβάλλει αὐτὸν τὸν διάλογο. Ἡ ἐναλλαγὴ λοιπὸν τοῦ γλωσσικοῦ κώδικα ἀπὸ τὸν συγγραφέα ἀντικατοπτρίζει τὴν ἐπιστροφή τοῦ Ἰουδαίου ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ προσκαλεῖ τὸ κοινὸ νὰ ἀποδεκτεῖ τὴ νέα συμβολικὴ γῆ τῶν πατέρων του.

Siegfried Kreuzer, “« ... et a plerisque nunc loukianeios dicitur»: Jeromes Statements on the Greek Biblical Texts and Modern Septuagint Scholarship», *ZAW* 130.1 (2018) 69-85

Ἡ συμβολὴ αὐτὴ ἀνακαλεῖ στὴ μνήμη ὅτι παράλληλα μὲ τὴν ἐπισήμανση τοῦ Ἰερωνύμου γιὰ τὴν *trifaria varietas* τοῦ ἑλληνικοῦ βιβλικοῦ κειμένου, δηλαδὴ τὴν τριπλὴ μαρτυρία τοῦ κειμένου, στὸν πρόλογό του στὰ βιβλία τῶν Χρονικῶν ὑπάρχει καὶ μίαν ἄλλην ἀναφορὰ του στὴν ἐπιστολὴ πρὸς Σουννία καὶ Φρατέλα, ὅπου ἀναφέρεται σὲ δύο μορφὲς κειμένου, δηλαδὴ τὸ παλαιὸ καὶ γενικὰ παραδεδομένο κείμενο τῶν Ο΄, πού σήμερον οἱ περισσότεροι χαρακτηρίζουν λουκιάνειο, καὶ τὸ ἑβραϊκὸν κείμενο, πού ἀπαντᾷ στοὺς κώδικες τῶν ἑξαπλῶν. Τὸ κείμενον ἐξετάζει τὸ ὑπόβαθρον τῶν δύο μαρτυριῶν καὶ τίς σχετίζει μὲ νεώτερα πορίσματα στὴν ἔρευνα γιὰ τὴ μετάφραση τῶν Ο΄.

Laura Quick, “But You Shall Surely Report Concerning Him: ‘In Defense of the Priority of LXX Deuteronomy 13:9’”, *ZAW* 130.1 (2018) 86-100

Στὸ ἄρθρον αὐτὸ ἐξετάζονται οἱ προτάσεις τοῦ Bernard M. Levinson γιὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ κειμένου, τὴν μετάφραση καὶ τὴν ἐρμηνείαν τῆς δευτέρας νομοδοσίας στὸ *Δευτ.* 13. Ἐνῶ ὁ Levinson ἔκανε χρῆσιν συγκριτικῶν ἀπὸ νεοασσυριακὰ συμβόλαια, γιὰ νὰ καταδείξει τὴν προτεραιότητα τοῦ ΜΚ τοῦ *Δευτ.* 13,9 ἔναντι τῶν διαφορετικῶν μαρτυριῶν τῆς μετάφρασης τῶν Ο΄, τὸ ἄρθρον προτείνει βορειοδυτικὰ σημεῖα ἑγγράφων, τὰ λεγόμενα συμβόλαια Sefire, ἕνα σημαντικό ἐναλλακτικὸ μάρτυρον γιὰ τὴν κατάρτιση συμβολαίων στὴν ἀρχαία Ἀνατολή, ἰδιαιτέρως γιὰ τὴ δυτικὴ σημεῖα μορφή αὐτῆς τῆς παράδοσης.

Novum Testamentum 60.1 (2018)

Michael Kochenash, “Political Correction”, *NT* 60.1 (2018) 1-13

Στὸ *Πράξ.* 9,36-43 τὸ ὄνομα Ταβιθὰ μεταγράφεται ἀπὸ τὸ ἀραμαϊκὸ καὶ στὴ συνέχεια παρατίθεται σὲ μετάφραση (Δορκάς). Ἐπειδὴ καὶ τὰ δύο ὀνόματα (Ταβιθὰ καὶ Δορκάς) σημαίνουν τὸ ἐλάφι καὶ τὸ περιστατικὸ αὐτὸ ἀκολουθεῖ τὴν

ΐαση τοῦ Αἰνέα ἀπὸ τὸν Πέτρο, τὸ ὄνομα τῆς Ταβιθά, σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο, μπορεῖ νὰ ἀναγνωσθεῖ ὡς μία ἀναφορὰ στὴ Διδῶ τοῦ Βιργιλίου, σχετίζοντας τὴν ἐξάπλωση τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ μὲ ἐκείνη τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας. Στὴν *Αἰνειάδα* τοῦ Βιργιλίου ἡ Διδῶ ταυτίζεται μὲ ἕνα ἐλάφι καὶ ὁ Αἰνείας εἶναι ὁ θηρατὴς τῆς. Ἔτσι ὁ Λουκάς διακηρύσσει τὴν ἐξάπλωση τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ τονίζοντας τὴ συμπόνια γιὰ τὰ περιθωριακὰ ἄτομα (σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν ἀπαξίωσή τους ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους). Καθὼς στὴ Ρώμη συνηθίζονταν νὰ ἀφήνονται οἱ γυναῖκες νὰ πεθαίνουν, οἱ ἐκπρόσωποι τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ φέρνουν τὶς γυναῖκες πίσω στὴ ζωή.

Stephen Robert Llewelyn, Alexandra Robinson, Blake Edward Wassell, “Does John 8:44 Imply That the Devil Has a Father?” *NT 60.1* (2018) 14-23

Τὸ *Ἰω.* 8,44 ἀποτελεῖ ἀντικείμενο ἐνδιαφέροντος γιὰ τὴν ἀμφισβία του. Σύμφωνα μὲ τὸν συντάκτη τίθεται τὸ ἐρώτημα, πῶς μπορεῖ νὰ ἀναγνωσθεῖ, ὡς «τοῦ πατέρα (σου), τοῦ διαβόλου» ἢ «τοῦ πατέρα τοῦ διαβόλου»; Τὸ ἄρθρο εἰσηγεῖται ὅτι ἡ παραδοσιακὴ ἀνάγνωση δὲν ἀντίκειται στοὺς γραμματικοὺς κανόνες, ὅπως ὑποστηρίζεται στὶς γραμματικὲς καὶ πρόσφατα ἀπὸ τὸν DeConick, καὶ κατὰ συνέπεια ὁ στίχος δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ πρῶτα γνωστικός.

S. M. Baugh, “Greek Periods in the Book of Hebrews”, *NT 60.1* (2018) 24-44

Συνηθίζεται οἱ μελετητὲς τῆς πρὸς Ἑβραίους νὰ ἀποδίδουν τὶς ἐπαυξημένες προτάσεις καὶ τὸν μακροπερίοδο λόγο ὡς ἐνδειξη τοῦ ἐγγράμματος τοῦ συγγραφέα καὶ τῆς ρητορικῆς του δεινότητος. Τὸ ἄρθρο μελετᾷ ἀρχαῖες καὶ σύγχρονες ἐπόψεις τῆς ἑλληνικῆς περιόδου καὶ καταδεικνύει ὅτι ἀποτελοῦνται συνήθως ἀπὸ συντομότερες, ἀντιθετικὲς ἢ συντεταγμένους ἐκφράσεις, πού μποροῦν δυνητικὰ νὰ συνυπάρξουν σὲ μία γραμματικὴ πρόταση. Παραδείγματα στὴν πρὸς Ἑβραίους ἐξετάζονται συνακόλουθα μὲ παρατηρήσεις ἄλλων πραγματολογικῶν στοιχείων σὲ σημεῖα τῆς ἐπιστολῆς πού ὑποστηρίζουν ὅτι ὁ συγγραφέας χρησιμοποιεῖ περιστασιακὰ τὸ ὕφος τῶν περιόδων, πού ἀποτελοῦν αὐτοτελεῖς προτάσεις.

Robert Doran, “The Persuasive Arguments at Play in Heb 2:11 and 7:12”, *NT 60.1* (2018) 45-54

Ἡ φράση «ἐξ ἑνός» στὸ *Ἑβρ.* 2,11 σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο δὲν ἀναφέρεται σὲ κάποια κοινὴ καταβολὴ ἢ τὸν δημιουργό, ἀλλὰ ἀποτελεῖ κοινοτυπία ὅτι ὅσοι ἔχουν κοινὸ πεπρωμένο συνδέονται. Στὸ *Ἑβρ.* 7,12 ὁ συγγραφέας τῆς ἐπιστολῆς ἐδράζεται στὴ συνοχὴ τοῦ μεσογειακοῦ κόσμου ὡς πρὸς τὸν τρόπο διακυβέρνησης καὶ τὴν κοσμοθεωρία/θηροσκευτικότητα –ἡ ἀλλαγὴ τοῦ ἑνός συνεπάγεται τὴν ἀλλαγὴ τοῦ ἄλλου– ὅποτε τὸ ἐπιχείρημα καθίσταται σύμφωνα μὲ τὸν συντάκτη ρητορικὰ πειστικό.

Clare K. Rothschild, “The Muratorian Fragment as Roman Fake”, *NT 60.1* (2018) 55-82

Ἡ σύγχρονη ἔρευνα ἔχει καταλήξει σὲ ἀδιέξοδο ὡς πρὸς τὴν προέλευση τοῦ περιφημοῦ Κανόνα τοῦ L. A. Muratori. Περίπου οἱ μισοὶ μελετητὲς τὸ τοποθετοῦν στὴ ρωμαϊκὴ ἐπαρχία κατὰ τὸν β' αἰῶνα, ὅπως γιὰ παράδειγμα ὁ Adolf von Harnack καὶ ὁ Samuel Tregelles. Οἱ ἄλλοι μισοὶ, ἀκολουθώντας τὸν Albert C. Sundberg Jr., δέχονται μία προέλευση ἀπὸ τὶς ἀνατολικὲς ἐπαρχίες τὸν δ' αἰῶνα. Τὸ ἄρθρο ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Κανόνας ἀντικατοπτρίζει μία προσπάθεια νὰ στοιχειοθετηθεῖ μία ἀποδεκτὴ μορφή ἑνὸς κειμένου κατὰ τὸν δεῦτερο αἰῶνα, ὥστε νὰ ὑποστηρικθεῖ ἡ δευτέρη θέση. Τὸ ἄρθρο περιορίζεται σὲ τρεῖς πτυχές. Τὴν ἀρχικὴ ἀνακάλυψη, τὸ ζήτημα τῆς γνησιότητάς του καὶ τὸν κατάλογο τῶν αἰρέσεων καὶ τὸ ἱστορικὸ πλαίσιο στὸ ὁποῖο ἀνεδείχθη.

Mary Katherine Hom, Patrick McClure, “A Short Note on Daniel 5 and the Finger of God Imagery in Luke 11:20”, *NT 60.2* (2018) 115-120

Ἡ ἀναφορὰ στὸν δάκτυλο τοῦ Θεοῦ στὸ *Λουκᾶ* 11,20 συχνὰ σχετίζεται μὲ παλαιοδοιαθικὲς ἀναφορὰς στὸ *Ἐξ.* 8,15 ΜΚ καὶ στὸ *Δευτ.* 9,10. Παρόλο πὸν κανεὶς δὲν ἀντιλέγει στὴν ἐπίδραση αὐτῶν τῶν κειμένων, τὸ ἄρθρο ἀποσκοπεῖ νὰ καταδείξει καὶ συχνὰ παραθεωρούμενη συνεισφορὰ τοῦ *Δαν.* 5 στὸ *Λουκᾶ* 11 μὲ ἀφορμὴ τὴν εἰκόνα τοῦ «δακτύλου τοῦ Θεοῦ».

Andrew J. Byers, “Johannine Bishops?”, *NT 60.2* (2018) 121-139

Παρόλο πὸν θεωρεῖται ὅτι ἡ Ἰωάννεια γραμματεία σύγκειται ἀπὸ φιλολογικὰ σώματα μίας νησιωτικῆς, «ἐκκλησιαστικὰ κατώτερης» κοινότητας πὸν διέπεται ἀπὸ ἡγετικὲς δομές, ἡ μεταγενέστερη ἐπισκοποκεντρικὴ κατανόηση τοῦ Ἰγνατίου Ἀντιοχείας οὐσιαστικὰ ἐπιβεβαιώνει τὴ θεολογία τοῦ Ἰωάννη. Οἱ ἀντιλήψεις τοῦ Ἰγνατίου ἀπνχοῦν ἓνα ἐπισκοπικὸ ἀξίωμα, πὸν προκύπτει ἀπὸ μία ἀμοιβαία ἀποδοχή, σύμφωνα μὲ τὴ δυναμικὴ πὸν οἱ προσωπικότητες τῶν μαθητῶν στὸ σύνολό τους ἀντικατοπτρίζουν στὶς διηγήσεις τοῦ τετάρτου Εὐαγγελιστοῦ, ἀλλὰ καὶ ἰδιαίτερα τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ ἡγαπημένου μαθητοῦ. Μετὰ τὴν ἐκ νέου πραγμάτευση τῆς ὑποτιθέμενης διάστασης ἀνάμεσα στὶς δύο αὐτὲς προσωπικότητες τῆς εὐαγγελικῆς διηγήσεως, τὸ ἄρθρο πραγματεύεται τὶς καθιερωμένες ἐρμηνεῖες ἑνὸς ἄλλου διδύμου, τοῦ Διοτρεφοῦς μὲ τὸν Ἰωάννη τὸν πρεσβύτερο στὴν *Γ' Ἰω.*, πὸν συχνὰ θεωρεῖται ἔκφραση τῆς ἐναντίωσης τοῦ Ἰωάννου στοὺς θεσμούς. Παρόλο πὸν οἱ παραδόσεις πὸν ἐκφράζουν τὸ Εὐαγγέλιο καὶ οἱ Ἐπιστολὲς τοῦ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου ἐνισχύουν τὴν ἀντίληψη τῆς ἰσότητας, πὸν ἀντίκειται στὶς ἱεραρχικὲς διοικητικὲς δομές, τὰ θέματα τοῦ Ἰωάννου, ὅπως ἡ ἀμοιβαϊότητα καὶ ἡ συμμετοχὴ συνέβαλαν στὴν ἀνάπτυξη τοῦ θεσμοῦ τοῦ Ἐπισκόπου, ὅπως αὐτὸς καθιερώθηκε στὸν Χριστιανισμὸ ἀπὸ τὸν β' αἰῶνα καὶ ἔξῃς.

J. Andrew Doole, “I Have Fought with Wild Beasts ... But I Will Stay until Pentecost”, *NT 60.2* (2018) 140-161

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀναφέρεται σὴν Ἔφεσο δύο φορές ρητά, στὸ *Α΄ Κορ.* 15,32 καὶ 16,8. Ἡ δευτέρη ἀπὸ αὐτὲς τὶς μαρτυρίες συνηγορεῖ, ὥστε νὰ θεωρηθεῖ τόπος συγγραφῆς τῆς *Α΄ Κορ.* ἢ Ἔφεσος, ἐνῶ ἡ πρώτη ἀναφέρεται σὴ μάχη μὲ τὰ θηρία σὴν Ἔφεσο. Μὲ βάση αὐτὴ τὴ διαπίστωση ὁ συντάκτης τοῦ ἄρθρου εἰκάζει ὅτι ἡ ἐπιστολὴ ἀποτελεῖ μαρτυρία γιὰ τὸν χριστιανικὸ βίον σὴν πόλιν. Μὲ βάση λοιπὸν τὴν θεωρία τῶν Theissen καὶ Hartwig, περὶ τῶν Κορινθίων ὡς ἐμμέσου παραλλήπτῃ τῆς πρὸς *Ρωμαίους*, εἰσπηγεῖται τοὺς Ἐφεσίους ὡς ἐμμέσους παραλλήπτῃ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ πρὸς τὴν Κόρινθο καὶ συνακόλουθα προτείνει ὅτι οἱ παραινέσεις τοῦ Ἀποστόλου στοὺς Κορινθίους ἀποτελοῦν ἐνδείξεις γιὰ τὸν βίον τῶν χριστιανῶν σὴν Ἔφεσο.

Justin Jeffcoat Schedtler, “Praising Christ the King”, *NT 60.2* (2018) 162-182

Σὲ ὀλόκληρο τὸ βιβλίον τῆς Ἀποκαλύψεως ἐπισημαίνονται ἀναφορὲς σὲ βασιλικὸς τρόπος, ὅπως τὸ ἀρνίον στὸν θρόνον τῆς δόξης (5,6) νὰ δέχεται τιμὲς καὶ δοξολογίες ἀπὸ τοὺς πρεσβυτέρους (5,8-14). Ὡστόσο σὴν ἔρευνα ἀφέθηκαν κατὰ μέρος τὰ στοιχεῖα τῶν ὕμνων, ποὺ ἀπκοῦν βασιλικὲς ἀντιλήψεις, στοιχεῖο ποὺ ἐπιχειρεῖ νὰ προβάλλει ὁ συντάκτης τοῦ ἄρθρου, συγκρίνοντας τὶς ἐκφράσεις μὲ ἀντιλήψεις στὸν ἀρχαῖο μεσογειακὸ χῶρο.

Peter J. Gurry, “The Harklean Syriac and the Development of the Byzantine Text”, *NT 60.2* (2018) 183-200

Μὲ βάση τὴν συριακὴ μετάφραση τοῦ Θωμᾶ ἔξ Ἡρακλείας τὸ 616 ἐπιχειρεῖται ἡ μελέτη τῆς διαδόσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου τῆς *Καινῆς Διαθήκης*. Ἡ σχέση τοῦ κειμένου τῆς μεταφράσεως τῶν *Καθολικῶν Ἐπιστολῶν* ἐξετάζεται συγκριτικὰ μὲ τὸ βυζαντινὸ κείμενο γιὰ νὰ ἐλεγχθοῦν τὰ ἀποτελέσματα τῆς Coherence-Based Genealogical Method (CBGM), ἑνὸς νέου λογισμικοῦ ποὺ χρησιμοποιεῖται γιὰ τὴν ἐπεξεργασία τῶν καθιερωμένων ἐκδόσεων τῆς *Καινῆς Διαθήκης* (NA28/UBS5). Τὸ ἄρθρο ἐπιχειρεῖ νὰ καταδείξει τὴ χρησιμότητα αὐτῆς τῆς μεθόδου γιὰ τὴν κατανόηση τῆς ἱστορίας τοῦ κειμένου, ἐφόσον ἡ χρῆση γίνετ μὲ προσοχή. Ἡ μελέτη ἀποφέρει διαπιστώσεις γιὰ τὴ χρῆση τοῦ συστήματος, τὴν κειμενικὴ ἀξία τοῦ βυζαντινοῦ κειμένου, καθὼς καὶ γιὰ τὸ κατὰ πόσον σχετίζονται καὶ ἀξιολογοῦνται ὅλα τὰ κείμενα.

Brent Nongbri, Daniel B. Sharp, “The Unplaced Fragments of P.Bodmer II (P66)”, *NT 60.2* (2018) 201-212

Τὸ ἄρθρο εἰσπηγεῖται τὴν ἐπανεξέταση τοῦ Παπύρου Bodmer II (P66), ἑνὸς ἀπὸ τοὺς σημαντικοὺς μάρτυρες τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου, ποὺ φυλάσσεται σὴν Κολωνία, τοποθετώντας τεμάχια ποὺ σὴν ἀρχικὴ ἐκδοσὴ τοῦ χειρογράφου δὲν εἶχαν ἀναγνωσθεῖ.

Vetus Testamentum 68.1 (2008)

J. L. Andruska, “The Strange Use of nnnnn חַנּוּן in Song of Songs 5:10”, *VT* 68.1 (2018) 1-7

Ἡ χρήση τῆς λέξεως חַנּוּן στὸ ᾠσμα ᾠσμάτων 5,10 προκάλεσε ἀρκετὴ σύγχυση μεταξὺ τῶν ἐρμηνευτῶν. Στὶς περισσότερες φορὲς ἀπαντᾷ στὸ ᾠσμα ᾠσμάτων σχετίζεται μὲ κάποιο στράτευμα ἢ κάποιο πλῆθος μὲ φλόμπουρα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ 5,10, ὅπου ἡ ἀναφορὰ θεωρεῖται ὅτι δὲν βγάζει νόημα. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ οἱ μελετητὲς διαφοροποιοῦν τὴν ἔννοια τῆς λέξεως, ὅταν σχετίζεται μὲ γυναῖκα ἢ μὲ ἄνδρα, καθὼς στὴ δευτέρη περίπτωση εἶναι δηλωτικὴ τοῦ δέους ἐνώπιον μίας ἀναπάντεχης συνάντησης, ὅπως φαίνεται στὸ 6,4 καὶ 6,10. Αὐτὸ δίδει τὴν ἐντύπωση ὅτι οἱ ἐρωτευμένοι ἀντιδρῶν στὴν ὄψη ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου διαφορετικὰ. Τὸ ἄρθρο προσπαθεῖ νὰ δείξει ὅτι ἡ περιγραφή τοῦ חַנּוּן οὐσιαστικὰ ἀπκχεῖ τὴ σημασία στὸ 5,10, ὥστε ὅταν μίᾳ γυναῖκα τὸ χρησιμοποιεῖ γιὰ νὰ περιγράψει τὴ φυσικὴ ἐμφάνιση ἑνὸς ἀνδρα, ἐκφράζει παρόμοια αἰσθήματα δέους καὶ φόβου, ἑνὸς ἀναστεναγμοῦ ἀπὸ δέος ἐναντι μίας ἐπιβλητικῆς ἐμφάνισης.

Jessie DeGrado, “The qdesha in Hosea 4:14: Putting the (Myth of the) Sacred Prostitute to Bed”, *VT* 68.1 (2018) 8-40

Παρόλο πὸν δὲν ἔχουμε ἐπαρκῆ στοιχεῖα γιὰ τὴν ἱερὰ πορνεία στὴν ἀρχαία Μέση Ἀνατολή, μελετητὲς συνεχίζουν νὰ κατανοοῦν τὴ λέξη qdesha στὸ Ἰσραὴλ 4:14 ὡς ἱέρεια, πὸν προέβαινε σὲ ἐρωτικὲς πράξεις μὲ λατρευτικὴ ἔννοια. Τὸ ἄρθρο αὐτὸ ὑποστηρίζει ὅτι ἡ κατανόηση τοῦ qdesha ὡς ἱερὰ πορνεία ἔχει ἐπικρατήσει στοὺς ἐρμηνευτὲς γιὰ περισσότερο ἀπὸ δύο χιλιετίες, ἐπειδὴ ἡ ἐβραϊκὴ λέξη ἔχει ἕνα σημασιολογικὸ εὔρος, πὸν περιλαμβάνει ταυτόχρονα τὸ γυναικεῖο ἱερατικὸ ἀξίωμα καὶ τὴν πορνεία. Τὸ λεκτικὸ μὶσθωμα σημαίνει μίᾳ τάξη γυναικῶν, πὸν ἐργάζονται ἐκτὸς τῆς πατρικῆς οἰκίας καὶ περιλαμβάνει τὶς ἱέρειες καὶ τὶς πόρνες (ἀλλὰ ποτὲ καὶ τὰ δύο ταυτόχρονα). Ὅταν ὁ προφῆτης ἀναφέρεται στὴ θυσία πὸν προσέφεραν οἱ Ἰσραηλῖτες μὲ τὶς qdeshot, αὐτὸ ἀντιστοιχεῖ στὴν παρομοίωση τοῦ Ἰσραὴλ ὡς γυναίκας μὲ σθένος.

John T. Dekker, Anthony H. Dekker, “Centrality in the Book of Ruth”, *VT* 68.1 (2018) 41-50

Τὰ ἀριθμητικὰ δεδομένα μίας ἀνάλυσης ἑνὸς κοινωνικοῦ δικτύου μποροῦν νὰ καθορίσουν τὸ κεντρικὸ πρόσωπο μίας ἀφήγησης. Σὲ αὐτὸ τὸ ἄρθρο χρησιμοποιοῦνται μίᾳ σειρά μῆτρα γιὰ νὰ καταδείξουν τὸ θέμα τοῦ κεντρικοῦ προσώπου στὸ βιβλίον τῆς *Ρούθ*. Ἡ μαθηματικὴ ἀνάλυση δείχνει ὅτι ὁ Βοὸζ εἶναι ὁ κεντρικὸς χαρακτήρας, ὥστόσο τονίζεται ὅτι ὁ «κεντρικὸς χαρακτήρας» ἀποτελεῖ μίᾳ ἐσφαλμένη ἀντίληψη.

Michaela Geiger, “Synergie zwischen priesterlichem und göttlichem Handeln im Aaronitischen Segen (Num 6,22-27)”, *VT* 68.1 (2018) 51–72

Ἡ ἔκφραση (שִׁירֵי הַקֹּדֶשׁ אֲרִיθ. 6,26) εἶναι ἅπαξ ἀπαντώμενη στὴν Ἑβραϊκὴ Βίβλο καὶ δὲν ἔχει ἔρμηνευθεῖ πλήρως ἀκόμη. Τὸ ἄρθρο προτείνει ὅτι ἡ πρόθεση (בְּ אֲרִיθ. 6,25.26) ἀποτελεῖ σημεῖο κλειδί στὴν κατανόσή της, καθὼς συνδέει τοὺς στίχους τοῦ *Ἀριθ.* 6,24-26 μὲ τὸ *Λευιτ.* 9,22-24, ὅπου ἡ πρόθεση ἀπαντᾷ 3 φορές, καθὼς καὶ πλαισιώνει τοὺς στίχους *Ἀριθ.* 6,22 κ.έξ. καὶ 27, ὅπου ἐπίσης ἀπαντᾷ 3 φορές. Πραγματολογικὴ, συντακτικὴ καὶ παραδοσιακοῖστορικὴ ἀνάλυση ἐνισχύει τὴν ἄποψη ὅτι ἡ ἔκφραση שִׁירֵי הַקֹּדֶשׁ בְּ דִלְכָא δημιουργήθηκε εἰδικὰ γιὰ τὴν ἱερατικὴ εὐλογία, ὥστε νὰ δημιουργεῖ τὴν ἐντόπωση τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ-Βασιλιά. Ἡ πρόθεση μὲ ἐπίθημα דִלְכָא στὸ *Ἀριθ.* 6,25-26 τονίζει τὴ σχέση τοῦ Θεοῦ μὲ τὰ ἄτομα ποὺ δέχονται τὴν εὐλογία καὶ παραπέμπει στὴν ἔκφραση שִׁירֵי הַקֹּדֶשׁ בְּכַרְכָּב στὸ *Λευιτ.* 9,22: τὸ νεῦμα τοῦ ἱερέα δίνει τὴ δυνατότητα νὰ ἐννοήσουμε τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ. Τὸ λειτουργικὸ μοτίβο περιλαμβάνεται στὴν περικοπὴ στὸ *Σινᾶ*, ποὺ προστέθηκε ἀπὸ κάποιο συντάκτη μετὰ τὴν ἱερατικὴ ἐπεξεργασία τοῦ κειμένου, παράλληλα μὲ τοὺς στίχους ποὺ τὴν πλαισιώνουν στὸ *Ἀριθ.* 6,22 κ.έξ. καὶ 27.

Benedikt Hensel, »Das JHWH-Heiligtum am Garizim: ein archäologischer Befund und seine literar- und theologiegeschichtliche Einordnung«, *VT* 68.1 (2018) 73-93

Ὡς καὶ τὸν 5ο αἰῶνα ἀποτελοῦσε ἡ ἱερὰ περιοχὴ ἐπὶ τοῦ ὄρους Γαριζὴν τὸν τρόπο λατρείας τῶν πιστῶν στὸν Γιαχβὲ στὴ Σαμάρεια. Τὸ Ἱερό ἦταν ἀπὸ κάθε ἄποψη συγκρίσιμο μὲ ἐκεῖνο στὴν Ἱερουσαλήμ. Ὁ συντάκτης προσπαθεῖ νὰ ἀνακαλύψει γιὰ ποῖο λόγο ἀναφέρονται ἐλάχιστα σὲ αὐτό, πέρα ἀπὸ τὸ ὄρος Γαριζὴν μερικὲς φορές στὴν Πεντάτευχο. Παρὰ τὴν ἀπουσία του ἀπὸ τὸ κείμενο, ἀποκρυπτογραφοῦνται κάποιες ἀναφορὲς στὰ ὕστερα βιβλία τοῦ Ἰουδαϊκοῦ Κανόνα (Ἁγίόγραφα καὶ Προφῆτες). Στὸ σύνολό τους ἀσκοῦν κριτικὴ μὲ πολὺ ξεκάθαρο τρόπο στὸ ὄρος Γαριζὴν. Ὁ συντάκτης πραγματεύεται κείμενα τοῦ Β' Βασ. 17,24-41 καὶ Β' Χρον. 13 ὡς παραδείγματα γι' αὐτὴν τὴν ἀποκωδικοποίηση καὶ καταγράφει τὸ περιγράμμα αὐτῆς τῆς πολεμικῆς καὶ τῆς ἰдео-θεολογικῆς προσέγγισης τῶν Ἰουδαίων συγγραφέων.

John Hans de Jong, “Sanctified or Dedicated? שִׁירָה in Zephaniah 1:7”, *VT* 68.1 (2018) 94-101

Στὸ βιβλίο τοῦ *Σοφονία* 1,7 χρησιμοποιεῖται σὲ Ἱφείλ διάθεση ἡ ρίζα שִׁירָה γιὰ νὰ περιγράψει τὸν ἁγιασμό ἀπὸ τὸν Γιαχβὲ τῶν ἐπισκεπτῶν σὲ ἓνα ἱερό γεῦμα, ποὺ ἐτοίμασε ὁ Ἴδιος. Ἀποτελεῖ ἰδιαιτερότητα ἡ χρῆση τῆς Ἱφείλ, καθὼς τὸ ρῆμα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπαντᾷ σὲ Πιαὶλ καὶ Ἱθπααὶλ γιὰ νὰ περιγράψει τὴν ἁγιασμένη κατάσταση, ποὺ προϋποθέτει ἡ λατρευτικὴ δραστηριότητα. Ἡ χρῆση τῆς διαθέσε-

ως Ίφειλ ἐρμηνεύεται ὡς ἐνδειξη ὅτι οἱ ἐπισκέπτες τοῦ γεύματος δὲν ἔχουν καθαγιασθεῖ, ἀλλὰ μᾶλλον ἔχουν ἀφιερωθεῖ ἀμετάκλητα στὸν Γιαχβέ, πὸν σημαίνει ὅτι οἱ ἴδιοι ἀποτελοῦν τὴ θυσία.

Nadav Na'aman, "The Battle of Gibeah Reconsidered (Judges 20:29-48)", *VT* 68.1 (2018) 102-110

Τὸ ἄρθρο αὐτὸ ἀναφέρεται στὴ μάχη στὴ Γκιμπεά (*Κριτ.* 20,29-48), ὡστόσο ἡ διήγηση πάσχει ἀπὸ κάποιες ἀνακολουθίες καὶ στὴν ἔρευνα δὲν ὑπάρχει κάποια πειστικὴ πρόταση γιὰ τὴ σύνθεσή της. Ὁ συντάκτης ὑποστηρίζει ὅτι ἡ διήγηση τῆς μάχης ἔχει ἐνιαῖο πλαίσιο (στίχ. 29-31^α καὶ 47-48) καὶ αὐτὸ τὸ πλαίσιο ἐμπεριέχει δύο διαφορετικὲς ἀφηγήσεις τῆς μάχης, πὸν καθεμία περιγράφει μία διαφορετικὴ ἐκδοχὴ τοῦ γεγονότος (στίχ. 31^β-36^α καὶ 36^β-46). Ἀκολουθώντας τὴ μετάφραση τῶν δύο ταμείων, ὁ συντάκτης τοῦ ἄρθρου ὑπεισέρχεται στὴν ἀνάλυση τῆς περιγραφῆς, μελετώντας συγχρονικὲς καὶ διαχρονικὲς προσεγγίσεις γιὰ τὸν τρόπο ἀνάδειξης τοῦ κειμένου, ὥστε νὰ προσδιορίσει τὴν ἀρχικὴ μορφή τοῦ κειμένου.

Dustin Nash, "Hélél ben-Šaḥar and the Chthonic Sun: A New Suggestion for the Mythological Background of Isa 14:12-15", *VT* 68.1 (2018) 129-148

Στὸ *Γεν.* 36 ἐμπεριέχεται, σύμφωνα μὲ τὸν συντάκτη τοῦ ἄρθρου, ἓνα ἐκτεταμένο καὶ ἑτερογενὲς ὄλικό μὲ τὶς γενεαλογίες τοῦ Ἡσαῦ καὶ τοῦ βασιλείου τῆς Ἐδὼμ καὶ θὰ πρέπει κατὰ τὴ γνώμη του ἡ συγκρότηση τοῦ κεφαλαίου νὰ θεωρηθεῖ ἀποτέλεσμα τῆς συμβολῆς κάποιας συντακτικῆς προσπάθειας ἀπὸ τὸ βασίλειο τοῦ Ἰούδα. Κάποιος γραφέας διεύρυνε τὴν ὑπάρχουσα ἱερατικὴ γενεαλογία τοῦ Ἡσαῦ γιὰ νὰ δημιουργήσει ἰσχυρὸ ἔρεισμα ἀνάμεσα στὴν Ἐδὼμ καὶ τὸν Ἰσραήλ. Σύγχρονες ἀποκαλύψεις τῆς ἀρχαιολογικῆς ἔρευνας ἀπὸ τὴ νότια Ἰορδανία καὶ τὴ Νέγκεβ ἀποκαλύπτουν τὸ πλαίσιο μίας δυναμικῆς ἀλληλεπίδρασης καὶ τῆς ρευστότητας τοῦ αὐτοπροσδιορισμοῦ, πὸν προκάλεσε αὐτὴν τὴν ἀλλαγὴ στὸ κείμενο, σὲ μία προσπάθεια νὰ ἀπεμποληθοῦν οἱ σχέσεις τῶν κατοίκων τῆς Νέγκεβ μὲ ἐκείνους τῆς νοτίου Ἰορδανίας, ὥστε ὁ Ἰούδας νὰ διαφυλάξει τὸ δικαίωμα στὸ ὄνομα καὶ τὴν ταυτότητα τοῦ Ἰσραήλ.

Yisca Zimran, "The Notion of God Reflected in the Lion Imagery of the Book of Hosea", *VT* 68.1 (2018) 149-167

Τὸ ἄρθρο πραγματεύεται τὸ συχνὰ ἐξεταζόμενο πρόβλημα τῶν μυθολογικῶν ἀναφορῶν, πὸν βρίσκονται στὸ ὑπόβαθρο τοῦ *Ἡσ.* 14,12-15. Γιὰ τὴν προσέγγιση αὐτὴ σημαντικὴ εἶναι ἡ ἐκ νέου πραγμάτευση τῆς ἐκφράσεως *Hélél ben-šaḥar* στὸν 12ο στίχο, πὸν κατὰ κοινὴ παραδοχὴ τῶν ἐρμηνευτῶν κατανοεῖται ὡς «ὁ ἀστὴρ τῆς ἡμέρας, ὁ υἱὸς τῆς αὐγῆς» καὶ ἔτσι ἐκλαμβάνομενο ἀναφέρεται στὸν αὐγερινό, δηλαδὴ τὸν πλανήτη Ἄφροδίτη. Μεγάλο μέρος τῶν μελετητῶν προσεγγίζει τὴν ὕλη τῆς ἀρχαίας Ἑγγύς Ἀνατολῆς ἔχοντας αὐτὸ στὸν νοῦ, ὡστόσο κατένενα μυθολογικὸ κείμενο δὲν ἔχει προσφέρει μέχρι σήμερα πλήρη ἀναλογία πρὸς

τὸ *Ἑσαΐα* 14,12-15. Ὁ συντάκτης τοῦ ἄρθρου προσπαθεῖ νὰ ἀνασυνθέσει τὶς μέχρι σήμερα γνωστὲς ἀναλογίαι γιὰ νὰ ἐπαναπροσδιορίσει τὴ σημασία τοῦ *hēlēl ben jahan*. Ἡ κατανόηση τῆς φράσεως σχετίζεται μετωνυμικὰ μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἥλιο, σύμφωνα μὲ τὶς οὐραγικὲς ἀντιλήψεις γιὰ τὸν χθόνιο ἥλιο, πὺ ἀποτελοῦν τὸ ἐγγύτερον παρὰλληλο κείμενο πρὸς ἐκεῖνο τοῦ *Ἑσαΐα*.

Takamitsu Muraoka, “2 Sam 4:6: A Case of Textual Criticism Interfacing with Hebrew Verb Syntax”, *VT* 68.1 (2018) 169-171

Τὸ ἄρθρο ἐπανεξετάζει τὴν κριτικὴ ἀποκατάσταση τοῦ κειμένου τοῦ Β΄ Σαμ. 4,6 ἀπὸ τὸν Wellhausen μὲ βάση τὴ μετάφραση τῶν Ο΄, ἀντικαθιστώντας τὸ καλ διαθέσεως *הָרָב* μὲ τὸ παλιὸ διαθέσεως *הָרַב* μὲ βάση τὸ κλιτικὸ παρὰδειγμα τοῦ ρήματος.

Samuel L. Boyd, “What Were the Qualifications for Being a Leader in Ancient Israel? Revelation, Authority, and Philological Issues in Deut 1:13 and 1:15”, *VT* 68.2 (2018) 173-196

Οἱ παθητικὲς μετοχὲς τοῦ *עָרַ* στὸ *Δευτ.* 1,13 καὶ 1,15 εἶναι μέρος τῶν χαρακτηριστικῶν ἀνάδειξης σὲ κριτὴ, ὡστόσο τὸ κατὰ πόσο ἡ ἀρχικὴ σημασία τῶν μετοχῶν διατηρεῖται παραμένει ἄγνωστο. Τὸ ἄρθρο ἐπανεξετάζει τὶς ἀπόψεις γιὰ τὴν κατανόηση τῆς φράσεως *עָרַר* στὸ *Δευτ.* 1,13 καὶ 1,15 καὶ ὑποστηρίζει ὅτι ἡ σύνταξη τῶν στίχων στὸ πλαίσιο τῆς κατανόησής τους παρέχει ἕδαφος νὰ κατανοήσουμε τὴ σύνταξη ὡς παθητικὴ, ὥστε νὰ δώσει ἐρμηνεῖα τοῦ τρόπου ἀπόκτησης τῆς ιδιότητος τοῦ δικαστοῦ.

Juliane Eckstein, “The Idiolect Test and the Vorlage of Old Greek Job”, *VT* 68.2 (2018) 197-219

Τὸ ἑλληνικὸ κείμενο τοῦ *Ἰώβ* εἶναι κατὰ ἓνα ἕκτο μικρότερον ἀπὸ τὸ ἀντίστοιχο τοῦ μασωριτικοῦ κειμένου, πὺ οἱ περισσότεροι μελετητὲς ἀποδίδουν σὲ συντομότερο πρῶτότυπο. Τὰ περισσότερα ἐπιχειρήματα ἀνακυκλώνονται καὶ σχετίζονται μὲ τὴν ἀξιολόγηση τῆς μεταφραστικῆς τεχνικῆς, πὺ εἶναι δύσκολο νὰ προσδιορίσει ἓνα ἄγνωστο πρῶτότυπο τῆς μεταφράσεως. Ὁ συντάκτης τοῦ ἄρθρου ὑποστηρίζει ὅτι τὴ λύση τοῦ προβλήματος προσφέρει ἡ μελέτη τοῦ ἑβραϊκοῦ ἰδιόλεκτου, πὺ θὰ πρέπει νὰ μελετηθεῖ στὴ συνάφεια τοῦ πρῶτοτύπου κειμένου. Ἡ μελέτη ἔδειξε ὅτι τὰ κομμάτια πὺ ἔλλείπον δὲν παρουσιάζουν κάποια γλωσσικὴ ιδιοτυπία, ὥστε νὰ εἰκάζεται κάποια συντακτικὴ προσθήκη καὶ νὰ καταδεικνύει ὅτι ὁ μεταφραστὴς παρέλειψε νὰ μεταφράσει τὰ ἔλλειποντα τεμάχια.

Nathan Lovell, “A Text-Linguistics Approach to the Literary Structure and Coherence of 2 Kings 17:7-23”, *VT* 68.2 (2018) 220-231

Τὸ κείμενο ἐξετάζει τὸ *Β΄ Βασ.* 17,7-23, πὺ συχνὰ κατανοεῖται ὡς ἓνα ἀποσπασματικὸ κείμενο, πὺ συγκροτεῖται ἀπὸ διάφορες ἀντιδράσεις στὴν πώση τῆς Σα-

μάρειας. Ἐξετάζοντάς το ὑπὸ τὴ σκοπιὰ τῆς γλωσσολογίας τοῦ κειμένου, ὁ συντάκτης τοῦ ἄρθρου ὑποστηρίζει ὅτι οἱ στίχοι 7-20 ἀποτελοῦν μία ἐνότητα, πού στὴν παροῦσα μορφή βγάξει νόημα καὶ συμπληρώνεται μὲ μία δευτέρα στὸν στίχο 21. Σύμφωνα μὲ τὴν ἀποψη αὐτὴ οἱ στίχοι 6 καὶ 7 ἔχουν διαφορετικὴ κατανόηση σὲ σχέση μὲ τὴ συνήθη ἐρμηνεία καὶ τὶς καθιερωμένες ἀγγλικὲς μεταφράσεις. Ἔτσι μὲ βάση τὴν ἐβραϊκὴ σύνταξη σχηματίζεται μία ἀφηγηματικὴ ἐνότητα, πού συνοψίζει τὴν ἱστορία τοῦ βορείου καὶ τοῦ νοτίου βασιλείου, ὡς μία ἱστορία τῆς εἰδωλικῆς λατρείας. Σκοπὸς τοῦ ἀφηγητῆ εἶναι νὰ διερευνήσει τὴ θεολογικὴ αἰτία γιὰ τὴν ἀκολουθία τῶν ἀσσυριακῶν ἐπιδρομῶν στὸ τελευταῖο τέταρτο τοῦ 8ου αἰ. π.Χ. καὶ τὴ διαφορετικὴ μοῖρα τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τοῦ Ἰούδα.

Kevin Mattison, “Contrasting Conceptions of Asylum in Deuteronomy 19 and Numbers 35”, *VT* 68.2 (2018) 232-251

Τὸ ἄρθρο καταγράφει ὅτι οἱ νομικὲς διατάξεις τοῦ *Δευτερονομίου* καὶ τοῦ κώδικα τῆς ἀγιότητας παρέχουν ἄσυλο σὲ ὅσους σκοτώνουν ἀκούσια (*Δευτ.* 19,1-13. *Ἀριθ.* 35,9-34), ἀλλὰ διαφέρουν σημαντικὰ στὶς διαδικασίες, καθὼς καὶ πὸ ἀποσκοποῦν. Οἱ διαφορὲς ἀνάμεσα σὲ αὐτὲς τὶς διατάξεις ἀντικατοπτρίζουν διαφορετικὲς ἀντιλήψεις γιὰ τοὺς ἐνόχους αἵματος. Καὶ τοῦτο, διότι γιὰ τὸ *Δευτερονόμιο* ὁ φόνος νοεῖται μόνο ὑπὸ τὴν προϋπόθεση ἀνθρωποκτονικῆς προθέσεως, ἐνῶ στὸν κώδικα τῆς ἀγιότητας ἡ ἐνοχὴ ὑφίσταται ὅποτεδήποτε κυθεῖ αἷμα. Οἱ διαφοριζόμενες αὐτὲς ἀντιλήψεις ἀπνχοῦν στὴν κατάσταση πού περιέχεται ὁ θύτης κατὰ τὸν νόμο, τὸν ρόλο τοῦ ἐκδικητοῦ αἵματος, τὴν αἰτία καὶ τὴ διάρκεια τοῦ ἀσύλου καὶ τὶς συνθήκες τῶν ἀσύλων πόλεων.

Annette Schellenberg, “May Her Breasts Satisfy You at All Times (Prov 5:19)”, *VT* 68.2 (2018) 252–271

Μὲ βάση τὰ ἐρωτικὰ κείμενα σὲ ὀρισμένα σοφιολογικὰ βιβλία, ὀλοένα καὶ περισσότεροι μελετητὲς ὑποστηρίζουν ὅτι τὸ ἄσμα Ἰσραὴλ ἔχει σοφιολογικὸ χαρακτῆρα. Ὡς μία ἐναλλακτικὴ ἐξήγηση τῶν ὀμοιοτήτων ἀνάμεσα στὸ ἄσμα καὶ τὶς *Παροιμίες* 1-9 ἢ τὴ *Σοφία Σειράχ*, τὸ ἄρθρο ὑποστηρίζει ὅτι στίχοι ὀπως τὸ *Παρ.* 5,19 μπορεῖ νὰ προσέκυψαν ὡς ἀντίδραση ἐναντι τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τοῦ ἐρωτισμοῦ μὲ κριτικὴ διάθεση. Ὁ συντάκτης τοῦ ἄρθρου μὲ βάση αὐτὸν τὸν ἰσχυρισμὸ του θεωρεῖ ὅτι οἱ τελευταῖοι ἀνέγνωσαν τὸ κείμενο τοῦ Ἰσραὴλ κατὰ κυριολεξία καὶ ὄχι ἀλληγορικά.

Michael Segal, “Calculating the End: Inner-Danielic Chronological Developments”, *VT* 68.2 (2018) 272-296

Ἡ πρόβλεψη γιὰ τὸ τέλος τῆς καταδίωξης εἶναι ἓνα θέμα, πού διέπει τὸ *Δανιὴλ* 7-12. Οἱ ἀναφορὲς σὲ αὐτὸ τὸ γεγονός κατανέμονται σὲ τέσσερις ἀποκαλύψεις, πού βρίσκονται στὸ δεύτερο μισὸ τοῦ βιβλίου (7,25. 8,13-14. 9,27. 12,7· 11-12) καὶ ἡ παρουσία τους σὲ ὀλες αὐτὲς τὶς συνάψεις ἐπιτείνει τὴ σημασία τὴν χρονολο-

γική διάσταση στην αποκαλυπτική αντίληψη του συγγραφέα του βιβλίου του Δανιήλ. Ο συντάκτης του άρθρου ισχυρίζεται ότι με την εργασία του παρέχει μία πρωτότυπη έρμηνεία της πιο πρώιμης από αυτές τις πηγές (7,25), αναδεικνύοντας τον αποκαλυπτικό της χαρακτήρα και κατά συνέπεια δίνοντας έδαφος σε μία νέα διάσταση στη σχέση, που διέπει τις διάφορες ήμερομηνίες στις αποκαλύψεις του Δανιήλ. Τέλος προτείνει ότι τον συνδυασμό έρμηνευτικών, ήμερολογιακών και ιστορικών προσεγγίσεων σύμφωνα με αυτά τα χρονολογικά στοιχεία παρέχει τη λύση για τον προσδιορισμό της γραμματολογικής εξέλιξης των αποκαλυπτικών τεμαχίων του Δανιήλ στο σύνολό τους.

Matthew Thiessen, “The Legislation of Leviticus 12 in Light of Ancient Embryology”, *VT* 68.2 (2018) 297-319

Έρμηνευτές έχουν προτείνει αρκετές ανεπαρκείς εξηγήσεις για τον λόγο που οι λεχώνες σύμφωνα με την ιερατική γραμματεία παραμένουν για μεγαλύτερο διάστημα σε λοχεία μετά τη γέννηση ενός κοριτσιού, παρά ενός αγοριού. Το άρθρο σχετίζει το 12ο κεφάλαιο του *Λευιτικού* με μία σειρά από ιατρικές πραγματείες, που βρέθηκαν στη χετιτική, ελληνική, ρωμαϊκή, ιουδαϊκή και χριστιανική γραμματεία, για να καταδείξουν την ιερατική συλλογιστική πίσω από αυτή τη νομική διάταξη. Από τη μελέτη προκύπτει ότι η διαφορετική διάρκεια λοχείας σχετίζεται με αρχαίες ιατρικές αντιλήψεις, ότι τα θηλυκά αναπτύσσονταν πιο άργα από τα αρσενικά παιδιά και κατά συνέπεια η επακόλουθη διάρκεια για την απόκτηση της λειτουργικής καθαρότητας μετά τον τοκετό όφειλόταν στο φύλο του βρέφους.

Beat Weber, »Ich bewirke Rettung ... (Ps 12,6)«, *VT* 68.2 (2018) 320-335

Ο συντάκτης του άρθρου διαπιστώνει ένα κενό στην επικοινωνιακή ανάλυση των ψαλμών και καταθέτει σειρά παρατηρήσεων στον *Ψαλμ. 12*, διακρίνοντας μία σειρά λατρευτικές όμιλίες, που έχουν λειτουργική συνάφεια. Τόσο εισαγωγικά, όσο και στην κατάκλιση εύρίσκεται μία μεταβατική ευχή, που σχηματίζει ένα πλαίσιο γύρω από το θεϊό όραμα, που αποτελεί και το κυρίως θέμα, όπου εμπειριούνται δύο περιπτώσεις έκφορας του λόγου από άνθρωπο, που λειτουργεί ως μεσίτης εκ μέρους της διωκόμενης ομάδας. Παρουσιάζει τις ανησυχίες τους στον Θεό, επικοινωνεί την απόκρισή του σε εκείνους, καθώς και ένα μήνυμα προς αυτούς. Το άμεσο παράλληλο σε αυτήν την ακολουθία μπορεί να απαντηθεί στον προφήτη Άββακούμ. Με την παρατήρηση αυτή εισηγείται ότι ο *Ψαλμ. 12* αποτελεί μία «λατρευτική προφητεία».

Andrew R. Davis, “A Near Eastern Treaty Parallel to Ezekiel’s Dry Bones”, *VT* 68.2 (2018) 337-345

Άφορη για το άρθρο αποτελεί το όραμα του Ήζεκιήλ για τα ξηρά οστά (37,7) και τη διαδοχή του Έσαρχαδδών, που εξετάζονται ως απόηχος αντιλήψεων περί κατάρας στην Έγγυς Ανατολή.

Journal of Biblical Literature 137.1 (2018)

Michael V. Fox, “The Meanings of the Book of Job”, *JBL* 137.1 (2018) 7-18

Ἡ κυρίαρχη ἄποψη τῶν ἐρευνητῶν γιὰ τὸ βιβλίον τοῦ Ἰὼβ κατατείνει σὲ ἓνα οὐσιαστικὰ σημεῖο, ὅτι δηλαδὴ τὸ βιβλίον ἀμφισβητεῖ τὴ θεολογία τῆς δικαιοκρισίας, ποὺ ἀπικεῖ ἡ ἰουδαϊκὴ ὀρθοδοξία καὶ θέλει τὸν Θεὸν νὰ τιμωρεῖ τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ νὰ ἀνταμείβει τοὺς δίκαιους. Ὁ Θεός, σύμφωνα μὲ τὴν ἀντίληψη αὐτή, δὲν ἐμπίπτει στὴν ἠθικὴ. Ὅταν οἱ προσδοκίαι γιὰ τὴ θεία δίκη ἐγκαταλείπονται, τότε ἡ ἀδικία ἀπὸ μέρους τοῦ Θεοῦ παύει νὰ εἶναι πρόβλημα. Σημαντικὸ κομμάτι τῆς πρότασης τοῦ ἄρθρου σχετίζεται μὲ τὸ ἀφηγηματικὸ πλαίσιο στὸν πρόλογο καὶ τὸν ἐπίλογο, ποὺ παρέχουν τὶς προϋποθέσεις τοῦ βιβλίου καὶ θὰ πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπόψη χωρὶς νὰ θεωρηθοῦν εἰρωνικὲς ἢ ἀπλοϊκὲς. Ἀκόμη ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴ θεοφάνεια δὲν ὀδηγεῖ τὸν Ἰὼβ στὴν ὑπακοὴ ἀπὸ φόβο. Στὸ βιβλίον προϋποτίθεται ἡ ἐπιδίωξη τοῦ Θεοῦ γιὰ δικαιοσύνη. Ὁ Θεὸς θέτει στὸν Ἰὼβ ἓνα δίλημμα, ἀλλὰ δὲν τὸν ἀπειλεῖ σὲ καμμία περίπτωση. Ἡ ὁμιλία τοῦ Θεοῦ δὲν ἀποβλέπει στὸ νὰ προβάλλει τὴν ἀγνωμοσύνη τοῦ Ἰὼβ, ἀλλὰ στὸ νὰ τὸν ὀδηγήσει στὴν διαπίστωση τῆς σοφίας, τῆς δυνάμει καὶ τῆς πρόνοιᾶς Του. Ὁ συντάκτης καταλήγει σὲ μία σειρά διαπιστώσεις, σύμφωνα μὲ τὶς ὁποῖες τὸ βιβλίον τοῦ Ἰὼβ διδάσκει ὅτι ὁ Θεὸς τιμωρεῖ καὶ ἀνταμείβει, ἀλλὰ ὄχι πλήρως. Ἡ δικαιοσύνη εἶναι ἐξαιρετικὰ σημαντικὴ γιὰ τὸν Θεόν, ἀλλὰ κάποιες ἄλλες ἀρχὲς καὶ ἐπιδιώξεις μποροῦν νὰ τὴν ὑποσκελίσουν. Ἐπιδίωξη τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ πιστότητα τοῦ ἀνθρώπου, ἀκόμη καὶ ὅταν ἐκπίπτει ἡ δικαιοσύνη. Ὁ Θεὸς χρειάζεται τὴ βοήθεια τοῦ ἀνθρώπου γιὰ νὰ διευθύνει τὸν κόσμον σύμφωνα μὲ τὸ θεῖο θέλημα. Ἡ ἀνάγκη τοῦ Θεοῦ γιὰ ἀνθρωπιά δίδει στὸν ἄνθρωπον μία προβεβλημένη θέση τιμῆς καὶ κάποια καταλλαγή στὸν ἀλόγιστον πόνο.

Elizabeth Bloch-Smith, “The Impact of Siege Warfare on Biblical Conceptualizations of YHWH”, *JBL* 137.1 (2018) 19-28

Ἡ φυσικὴ ἐξόντωση, ποὺ ἐπῆλθε ἀπὸ τὶς ἐκστρατεῖες τοῦ Τιγάθ-Πιλεσέρ Γ' ἕως καὶ τοῦ Ναβουχοδονόσορα μὲ τὸν θάνατον καὶ τὴν ὀδύνη ὡς ἐπακόλουθα ἐγείρει ἐρωτήματα γιὰ τὸν ρόλον τοῦ Γιαχβὲ ἐνώπιον τῶν γεγονότων. Σὲ ἀπόκριση τῆς ὀλοένα ἐξελισσόμενης τεχνικῆς κατάρτισης τῶν ἄλλων ἐθνῶν στὴν πολιορκία παρουσιάζονται ὀλοένα καὶ περισσότερες ἐμφανίσεις τοῦ Γιαχβὲ σὲ προφητικὰ καὶ δευτερονομιστικὰ κείμενα, ποὺ ἐξελίσσονται ἀπὸ τὸν ἄλλοτε κραταῖο πολεμιστὴ στὸν πανίσχυρον διοικητὴ ποὺ υἰοθετεῖ τακτικὲς τῶν Ἀσσυρίων καὶ τῶν Βαβυλωνίων ἐκ μέρους τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ τῶν ξένων δυνάμεων.

Robin Baker, “Double Trouble: Counting the Cost of Jephthah”, *JBL* 137.1 (2018) 29-50

Τὸ *Κριτῶν* 10,6 παρέχει ἓνα λεπτομερῆ κατάλογο μὲ τὶς θεότητες τῶν ὁμοίων ἐθνῶν, στὶς ὁποῖες προσκολλοῦνταν οἱ Ἰσραηλιτεῖς ἀποστατώντας ἀπὸ τὴν πίστιν

στὸν Γιαχβέ, σύμφωνα δὲ μὲ τὴν ἑβραϊκὴ καταμέτρηση τῶν στίχων ἀποτελεῖ τὸ μέσο τοῦ ἐν λόγῳ βιβλίου. Ὡς πρὸς τὴ δομὴ βρίσκεται στὸ ἐπίκεντρο τῆς σχέσεως τοῦ Γιαχβέ μὲ τὸν λαό του. Ἡ λατρεία αὐτῶν τῶν θεοτήτων καὶ οἱ συγκροτιστικὲς τάσεις τους προκαλοῦν τὴν ἀντίδραση τοῦ θεοῦ τοῦ Ἰσραήλ, ποὺ ἀρνεῖται νὰ συνεχίσει νὰ τοὺς ἐνισχύει, παραπέμποντάς τους στὶς θεότητες ποὺ λατρεύουν. Αὐτὴ ἡ ρῆξις στὶς σχέσεις τοῦ Θεοῦ μὲ τὸν ἐκλεκτὸ λαὸ παρέχει τὸ ὑπόβαθρο γιὰ τὴν ἀνάδειξη τοῦ Ἰεφθάε. Οἱ Γαλααδίτες ἀναλαμβάνουν τὴν πρωτοβουλία νὰ τὸν προσεγγίσουν, λόγῳ τῆς προβεβλημένης ἡγεμονικῆς του δεινότητος καὶ τῶν δεξιότητων του στὴ μάχη. Τὸ ἄρθρο ἀναλύει τὴ θέση καὶ τὸν ρόλο τοῦ Ἰεφθάε στὸ βιβλίο τῶν Κριτῶν, τὰ ἐπακόλουθα τῆς σύντομης ὑπεροχῆς του, τὶς σχέσεις του μὲ τοὺς ἥσσονες κριτές, καθὼς καὶ μὲ τὸν Ἀῶδ καὶ τὸν Ἀβιμέλεχ, ἀλλὰ καὶ τὸ περιστατικὸ τῶν Ἐφραιμιτῶν μὲ τοὺς Γαλααδίτες, ὅπου οἱ δεῦτεροι ζητοῦσαν ἀπὸ τοὺς πρώτους νὰ προσφέρουν μία λέξη. Τὸ ἄρθρο ἀναθεωρεῖ τὶς ἀπόψεις τοῦ Martin Noth γιὰ τὸν ρόλο τοῦ Ἰεφθάε καὶ παρέχει μία νέα ἐρμηνεία γιὰ τὴ σημασία τῆς λέξεως *הָרַעַב*, ποὺ ζητοῦσαν οἱ Γαλααδίτες ἀπὸ τοὺς Ἐφραιμίτες νὰ προσφέρουν, ὥστε νὰ ἀνακαλύψουν τὴν καταγωγή τους καὶ νὰ τοὺς θανατώσουν στὰ περάσματα τοῦ Ἰορδάνου.

Kristine Garroway, “2 Kings 6:24–30: A Case of Unintentional Elimination Killing”, *JBL* 137.1 (2018) 53-70

Τὸ ἄρθρο ἀσχολεῖται μὲ ἓνα περιστατικὸ ἀπὸ τὴν πολιορκία τῆς Σαμάρειας, ὅπου δύο μπότερες συμφωνοῦν ἀπὸ ἀπόγνωση νὰ φᾶνε τὰ παιδιά τους στὸ *Β΄ Βασ.* 6,24-30 τοῦ πρωτοτύπου κειμένου. Τὸ κείμενο ἀποδίδει τὸ γεγονός ὡς μία ἀκούσια θυσία, ποὺ προκάλεσε τὴν ἀπόσυρση τοῦ πολιορκητῆ καὶ πράγματι στὴ συνέχεια ὁ προφήτης Ἐλισσαῖος προλέγει τὰ γεγονότα. Ὅπως προκύπτει στὴ συνέχεια ἀπὸ τὸ *Β΄ Βασ.* 7,1-7 ἡ ἀναφορά στὴ θυσία στὴν προκειμένη περίπτωση ἀποτελεῖ λανθάνουσα κριτικὴ σὲ ἀντίστοιχες πρακτικὲς, ποὺ ἐφαρμόζονταν στὸ Βόρειο Βασίλειο.

Elizabeth Backfish, “Transformations in Translation: An Examination of the Septuagint Rendering of Hebrew Wordplay in the Fourth Book of the Psalter”, *JBL* 137.1 (2018) 71-86

Οἱ μεταφραστικὲς τεχνικὲς τῶν *Ο΄* στὸ *Ψαλτήρι* χαρακτηρίζονται μὲ διάφορους τρόπους, ὅμως ἐλάχιστα ἔχουν εἰπωθεῖ γιὰ τὸ πῶς ἀποδίδονται τὰ διάφορα ποιητικὰ σχήματα, ὅπως τὰ λογοπαίγνια. Ἡ ἐργασία αὐτὴ βασίζεται στὴ μελέτη τοῦ Theo A. W. van der Louw γιὰ τὶς «μεταμορφώσεις» στοὺς *Ο΄*, ἐξετάζοντας τὴ γλῶσσα προέλευσης καὶ προορισμοῦ τοῦ κειμένου, ὥστε νὰ ἀντικατοπτρίζει τὸ κείμενο τόσο τὸ περιεχόμενον ὅσο καὶ τὴ στοιχειώδη μορφή τοῦ μηνύματός του. Μελετώντας τὴν ἰκανότητα τῶν *Ο΄* νὰ ἀναπαριστοῦν τὸ Ἑβραϊκὸ κείμενο στοὺς *Ψαλμοὺς* 90-106, χρησιμοποιώντας συχνὰ «μεταμορφώσεις», τὸ ἄρθρο συμβάλλει σὲ μία προσεκτικότερη κατανόηση τῆς σχέσεως τῆς μεταφράσεως τῶν *Ο΄* μὲ τὸ πρωτότυπο μασωρικὸ κείμενο.

Alex P. Douglas, “A Call to Law: The Septuagint of Isaiah 8 and Gentile Law Observance”, *JBL* 137.1 (2018) 87-104

Παρόλο που έχουν γραφεί πολλά στην έρευνα για το *Ἡσαΐα* 8 κατά τους Ο΄, ή πλειονότητα αὐτῶν τῶν μελετῶν ἐστιάζει σὲ μεμονωμένα τεμάχια, μὲ ἀποτέλεσμα σειρὰ δυσκολιῶν στὴν ἐρμηνεία. Τὸ ἄρθρο ἐξετάζει γιὰ μία ἀκόμη φορὰ τὸ κείμενο στὸ εὐρύτερο πλαίσιο τοῦ *Ἡσαΐα* 8 καὶ ὑποστηρίζει ὅτι ὁ μεταφραστὴς μετέτρεψε τὴν περικοπὴ σὲ ἓνα ἐκτεταμμένο διάλογο ἀνάμεσα στοὺς δικαίους Ἰσραηλίτες καὶ τοὺς ἐθνικούς. Ἐφερε στὸ προσκῆνιο τὴν κύρια ἐπιδίωξή του, ὅτι οἱ ἐθνικοὶ ὄχι μόνο θὰ πρέπει νὰ λατρεύουν τὸν Γιαχβέ, ἀλλὰ καὶ νὰ σέβονται στὸ σύνολό του τὸν μωσαϊκὸ νόμο. Ἡ ἐρμηνεία τοῦ μεταφραστῆ, ποὺ ἀπαιτεῖ τὴν τήρηση τοῦ Νόμου, ὁδηγεῖ τὸν συντάκτη στὸ συμπέρασμα ὅτι πρέπει νὰ χρονολογηθεῖ στὸν β΄ αἰῶνα π.Χ. καὶ ἐμπεριέχει τὴ διαμάχη ποὺ συνεχίζει μέχρι καὶ τὸ τέλος τοῦ Δευτέρου Ναοῦ ἀνάμεσα σὲ Χριστιανούς καὶ Ἰουδαίους.

Steven M. Bryan, “The End of Exile: The Reception of Jeremiah’s Prediction of a Seventy-Year Exile”, *JBL* 137.1 (2018) 127-145

Στὴν ἔρευνα ἔχει ἐπικρατήσει ἡ ἄποψη ὅτι ἡ βαβυλώνιος αἰχμαλωσία δὲν περατώθηκε μὲ τὸ διάταγμα τοῦ Κύρου τὸν 6ο αἰῶνα, ἀλλὰ συνεχίσθηκε ἡ κυριαρχία καὶ ἀγρότερα, μὲ ἀποτέλεσμα οἱ Ἰουδαῖοι νὰ παραμένουν ὑποτελεῖς ἀκόμη καὶ στὴν ἴδια τὴν Ἰουδαία. Ὁ συντάκτης τοῦ ἄρθρου ἐξετάζει τὸ ὄλο ζήτημα ὑπὸ τὸ πρίσμα τῆς προφητείας τοῦ Ἰερεμίου γιὰ τὰ 70 ἔτη διάρκεια τῆς αἰχμαλωσίας καὶ τῆς πρόσληψής της στὸ βιβλίο τοῦ Δανιήλ, ὅπου θεωρεῖται πλέον περαιωμένη. Ὁ συντάκτης καταγράφει τὸ γεγονός ὅτι ὅλες οἱ συναφεῖς πρὸς τὴν προφητεία ἀναφορὰς καταγράφουν μὲν τὴ διάρκεια της, ἀλλὰ δὲν δίδουν στοιχεῖα ὅτι αὐτὴ ἐπεξετάθη ὡς ἀποτέλεσμα τιμωρίας. Ὡστόσο στὸ Δανιήλ 9,25 γίνεται ἀναφορὰ στὴν ἀποκατάσταση ποὺ θὰ ξεπεράσει τὸ ἀρχικὸ ἰωβηλαῖο, μία σύντομη στιγμή εὐαρέσκειας (*Ἔσδρ.* 9,8 ΜΚ), ποὺ ὁδήγησε στὸ τέλος τῆς αἰχμαλωσίας.

Anthony Ferguson, “The Elijah Forerunner Concept as an Authentic Jewish Expectation”, *JBL* 137.1 (2018) 127-145

Παρόλο ποὺ πολλοὶ μελετητὲς κατὰ τὸ παρελθὸν θεώρησαν δεδομένο ὅτι ὁ Ἡλίας ἀποτελεῖ πρόδρομο τοῦ Μεσσία σύμφωνα μὲ τὴν ἀθθεντικὴ ἰουδαϊκὴ μεσσιανικὴ προσδοκία, πρόσφατα μελετητὲς ἐκφράζουν ἐπιφυλάξεις. Ὁ Morris M. Faierstein ἀξιολογεῖ τὰ δεδομένα καὶ καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι ἐλάχιστα μπορεῖ νὰ στηριχθεῖ μία τέτοια ἀντίληψη, ἰσχυρίζομενος ὅτι οἱ χριστιανοὶ συνέλαβαν αὐτὴν τὴν ἰδέα. Ὁ συντάκτης τοῦ ἄρθρου ἰσχυρίζεται ὅτι ἐντόπισε μεθοδολογικὰ σφάλματα καὶ στὶς δύο προσεγγίσεις καὶ καταλήγει ὅτι παρόλο ποὺ δὲν ὑπάρχουν προχριστιανικὲς κειμενικὲς μαρτυρίες, ὑφίσταται τὸ ἐνδεχόμενο νὰ προέκυψε αὐτὴ ἡ ἀντίληψη ἀνάμεσα στοὺς Ἰουδαίους.

Timothy Brookins, “A Tense Discussion: Rethinking the Grammaticalization of Time in Greek Indicative Verbs”, *JBL* 137.1 (2018) 147-168

Ἐπιτελεῖ κοινὸ τόπο ἀνάμεσα στοὺς γλωσσολόγους ὅτι οἱ ρηματικοὶ τύποι τῆς ἑλληνικῆς δὲν ἀποτελοῦν ἀπαραίτητα ἐνδείξεις γιὰ τὴ χρονικὴ ἀκολουθία πέραν τῆς ὀριστικῆς, ἐνῶ ἀρκετοὶ ὑποστηρίζουν ὅτι στὴν ἑλληνιστικὴ περίοδο, στὴν ὁποία προσμετροῦν τὰ ἔτη 330 π.Χ. μέχρι καὶ 400 μ.Χ., δὲν ἐκφραζόταν ὁ χρόνος στοὺς ρηματικούς τύπους γενικότερα. Σύμφωνα μὲ αὐτὴ τὴ νέα προσέγγιση, τὰ ρήματα τῆς ἑλληνικῆς δὲν ἐκφέρουν τὸν χρόνο, ἀλλὰ ἀπέδιδαν σημασιολογικὴ ἀξία τῆς «διάστασης» καὶ τοῦ «χώρου». Στὸ ἄρθρο αὐτὸ ὁ συντάκτης ἀποθέτει βάρους σὲ πρόσφατες μελέτες, ποὺ θεωροῦν ὅτι ἐκφράζουν κλιτικὰ τὴ διάσταση καὶ σὲ ὀρισμένο πλαίσιο τὸν χώρο. Μὲ βάση τὶς γνωσιογλωσσολογικὲς θεωρίες τῆς «ἄποψης», τῆς «διανοητικῆς κατάστασης» καὶ τῆς «ἐννοιολογικῆς σύγχυσης», ὁ συντάκτης ὑποστηρίζει ὅτι στὸ κλιτικὸ σύστημα παραμένει ἡ ἔννοια τοῦ χρόνου στοὺς τύπους τῆς ὀριστικῆς. Ἐστιάζοντας στὶς ἐπιστολὰς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ὁ συντάκτης δείχνει ὅτι συγκεκριμένοι ρηματικοὶ τύποι ἀντιστοιχοῦν σὲ χρονικὴ ἀξία, ὥστε νὰ δώσουν σχετικὰ τὴ διάσταση τοῦ πνευματικοῦ χώρου: ὁ παρατατικός, ὁ ἄοριστος, ὁ παρακείμενος καὶ ὁ ὑπερσυντέλικος δηλώνουν τὰ πρότερα, ὁ ἐνεστώτας τὰ παρόντα καὶ ὁ μέλλων ὅσα θὰ ἀκολουθήσουν. Ἐπομένως ἡ κλίση τῶν ρηματικῶν τύπων στὴν ὀριστικὴ εἶναι δηλωτικὴ τῆς διάστασης καὶ τοῦ χρόνου καὶ στὶς περιπτώσεις τοῦ παρακειμένου καὶ ὑπερσυντέλικου διακρίνει τὶς διανοητικὲς καταστάσεις.

Brice C. Jones, “A Greek Papyrus Fragment with a Citation of Matthew 1:20”, *JBL* 137.1 (2018) 169-174

Τὸ ἄρθρο προσφέρει μία κριτικὴ ἔκδοση ἐνὸς σπαράγματος παπύρου μὲ ἑλληνικὸ κείμενο, ποὺ πρόσφατα διαπιστώθηκε ὅτι ἀποτελεῖ τμηματικὴ ἀναφορὰ στὸ *Ματθ.* 1,20 καὶ ἀποτελεῖ τὸ δεύτερο μὲν τμηματικὸ παπύρου μὲ ἑλληνικὸ κείμενο, ποὺ μαρτυρεῖ τὸ συγκεκριμένο καινοδιαθηκικὸ κείμενο. Τέλος ὁ συντάκτης ὑποστηρίζει ὅτι τὸ τμηματικὸ ἀποτελεῖ μέρος ἐνὸς φυλακτοῦ, ποὺ σημαίνει ὅτι ἀποτελεῖ τὸ μόνον φυλακτὸ ποὺ φέρει κείμενο τοῦ *Ματθ.* 1,20.

Dan Nässelqvist, “The Question of Punctuation in John 1:3–4: Arguments from Ancient Colometry”, *JBL* 137.1 (2018) 175-191

Ὁ τρόπος στίξεως τοῦ *Ἰωάννου* 1,3-4 ἀπασχόλησε τοὺς ἀρχαίους καὶ σύγχρονους μελετητές. Διάφορα ἐπιχειρήματα γιὰ τὴν κριτικὴ τοῦ κειμένου καὶ τὴ γλωσσολογία χρησιμοποιήθηκαν γιὰ νὰ ὑποστηρικθοῦν τουλάχιστον τέσσερις διαφορετικὲς προτάσεις στίξεως. Ἡ παρούσα ἔρευνα ὑποστηρίζει δύο ἀναγνώσεις, ἀφενὸς μὲν ὅτι τὸ «ὁ γέγονεν» ἀνήκει στὴν πρόταση στὸ 1,4 καὶ τὴν ἀνάγνωση ὅτι αὐτὸ ἀνήκει στὸ 1,3, βασιζόμενη στὶς χειρόγραφες μαρτυρίες, καθὼς οἱ γλωσσολογικὲς παρατηρήσεις δὲν ὀδηγοῦν σὲ κάποιο τελικὸ συμπέρασμα καὶ χρησιμο-

ποιούνται για να υποστηρίξουν διαμετρικά αντίθετες ἀναγνώσεις. Σὲ αὐτὸ τὸ ἄρθρο ὁ συντάκτης ἐφαρμόζει τὶς πρόσφατες προσεγγίσεις στὴν ἀρχαία μετρικὴ καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο παρέχει μία ἰσχυρότερη θεμελίωση στὰ γλωσσολογικὰ ἐπιχειρήματα ποὺ βασίζονται στὸν ρυθμὸ καὶ στὸ μῆκος τῶν γραμμῶν. Καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι τὰ ἰσορροπημένα κῶλα, ὁ ρυθμὸς κατὰ προσέγγιση καὶ ἡ ἐπιτυχὴς διαβάθμιση τῶν στίχων 1,4-5 μπορεῖ μόνον τότε νὰ ἐπιτευχθεῖ, ἐφόσον ἐπιλεγεῖ ἡ πρώτη ἀνάγνωση, ποὺ θέλει τὸν «ὁ γέγονεν» νὰ προσαρτᾶται στὸν στίχο 4, ἄποψη ποὺ βρῖσκει ἐρεῖσματα καὶ στὴν κριτικὴ τοῦ κειμένου καὶ στὴ γλωσσολογία. Τὸ γεγονός ὅτι ἡ πρώτη ἀνάγνωση ἀποτελεῖ μία *lectio difficilior* καθιστᾶ σαφές πῶς προέκυψε ἡ δευτέρη ἀνάγνωση καὶ πιθανὴ τὴν ἀρχικὴ ἀνάγνωση *Ἰω.* 1,3-4.

Paula Fredriksen, “How Jewish Is God? Divine Ethnicity in Paul’s Theology”, *JBL* 137.1 (2018) 193-212

Στὴν ἀρχαῖο κόσμῳ, Ἰουδαίους καὶ ἐθνικούς, ἡ γῆ, ἡ γλῶσσα, ἡ συγγένεια καὶ οἱ θεοὶ ἀποτελοῦν τὸ συνεκτικὸ στοιχεῖο τῆς ἐθνικότητας. Ἡ ἐθνικότητα, ὅπως καὶ ἡ θεότητα, ἀποτελοῦν κατηγορίες ποὺ διακρίνουν τὸν παράδεισο ἀπὸ τὴ γῆ. Ἄλλοτε οἱ θεοὶ σχηματίζουν ὁμάδες ὡς οἰκογένεια, ἄλλοτε περιορίζονται στὴν ἐθνικότητα, ποὺ τοὺς λατρεύει. Στὴν περίπτωση λοιπὸν αὐτὴ ὁ Θεὸς τῶν Ἰουδαίων δὲν ἀποτελεῖ ἐξαίρεση, ἀλλὰ τὸ γεγονός τῆς ὑπερεθνικῆς του ὑπεροχῆς. Στὸ τέλος τοῦ κόσμου οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν καὶ οἱ λαοὶ τοὺς θά ἀναγνωρίσουν τὸν Θεὸ τοῦ Ἰσραὴλ ὡς τὸν μόνον ἀληθινὸ Θεό. Ὁ εὐαγγελισμὸς τοῦ Παύλου πρὸς τὰ ἔθνη ἐναρμονίζεται ἀπόλυτα μὲ αὐτὴν τὴν ἑσχατολογικὴ παραδοχὴ, καθὼς ἡ Ἰουδαϊκὴ ταυτότητα τοῦ Παύλου ἀπικεῖ ἀπόψεις τῆς γλώσσας του πρὸς τὰ ἔθνη, ὅταν ἀναφέρει τὸν ἁγιασμὸ καὶ τὴν υἰοθεσία.

Ryan S. Schellenberg, “Subsistence, Swapping, and Paul’s Rhetoric of Generosity”, *JBL* 137.1 (2018) 215-234

Παρόλο ποὺ ἡ σύμπτωσις τῶν πρώτων χριστιανῶν ἦταν ἀσθενής, περιγραφὴς γιὰ τὶς οικονομικὲς πρακτικὲς τῶν συνάξεων ἐστιάζουν στὶς συμβολὲς τῆς μειονότητας ποὺ διαθέτει πλεόνασμα. Τὸ ἄρθρο χρησιμοποιεῖ ἐθνογραφικὰ στοιχεῖα τῆς οικονομικῆς δραστηριότητας τῶν οικονομικὰ ἀσθενῶν γιὰ νὰ ἀνατρέφει τὴν ἀντίληψη ὅτι ὁ Ἀπόστολος Παῦλος στρεφόταν μὲ τὶς παραινέσεις του γιὰ γεναιοδωρία στὰ πλουσιότερα μέλη κυρίως. Ἐφόσον ἔχουμε ἱκανὲς ἐνδείξεις ὅτι σὲ πολλὰς κοινωνίες ὑπῆρχε κοινοκτημοσύνη ἀνάμεσα στοὺς οικονομικὰ ἀσθενεῖς, δὲν ἔχει ἀντίκρουμα μία ἀντίληψη, ποὺ ὑποθέτει ὅτι ὁ Παῦλος συνιστᾶ γεναιοδωρία σὲ ἐκείνους ποὺ διαθέτουν περισσότερα ἀγαθὰ. Μᾶλλον, κατὰ τὸν συντάκτη, ἡ ἠθικὴ ρητορικὴ ποὺ ἐπιστρατεύεται ἀπὸ τὸν Παῦλο γιὰ νὰ ἐνισχύσει τὸ δίκτυο ἀλληλεγγύης ἀνάμεσα στοὺς μὴ ἔχοντες. Ὁ Παῦλος ἔτσι ἀποβλέπει στὸ νὰ καλλιιεργήσει τὴν ἀλληλεγγύη στὶς χριστιανικὲς κοινότητες, ὥστε νὰ ἀξιοποιεῖ τὰ ἀγαθὰ πρὸς κοινὸν ὄφελος.

Dorothea Bertschmann, “Is There a Kenosis in This Text? Rereading Philippians 3:2–11 in the Light of the Christ Hymn”, *JBL* 137.1 (2018) 235-254

Καταγράφει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τὴν κένωσή του στὸ *Φιλ.* 3,2-11; Αὐτὴ ἡ πρόταση διαμορφώθηκε καὶ τὴν ἐπεξεργάστηκαν ἀρκετοὶ μελετητὲς τῆς τελευταίας δεκαετίας. Ὑποστηρίζεται ὅτι ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐθελούσια καὶ ταπεινὰ παραδίδει τὰ ἰουδαϊκά του προνόμια καὶ ἐνδύεται τὸ πάθος καὶ τὸν θάνατο ἀκολουθώντας τὸν Χριστό, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, ποὺ ὁ Χριστὸς ἐκένωσε ἑαυτὸν καὶ ἀπεκδυόμενος τὰ θεῖα προνόμιά του μὲ ὑπακοὴ ἐνδύεται τὸ πάθος καὶ τὸν θάνατο. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καθιστᾷ τὸν ἑαυτό του παράδειγμα πρὸς μίμηση στὴν πρὸς Φιλιππισίους, ἐνσαρκώνοντας τὸ πρότυπο ἑνὸς ἥθους, ποὺ εἶναι ἐδάρεσκο στὸν Θεὸ καὶ ἀποκαλύφθηκε καὶ καθιερώθηκε ἐν Χριστῷ. Αὐτὴ ἡ ἀνάγνωση δίνει μίαν ἐναλλακτικὴν στὴν παραδοσιακὴν προτεσταντικὴν ἀνάγνωση, ποὺ θεωρεῖ τὸ *Φιλ.* 3,2-11 ὡς ἀπόρριψη ἀπὸ τὸν Παῦλο τοῦ ἰουδαϊκοῦ ἔργου τῆς δικαιοσύνης. Σὲ αὐτὸ τὸ ἄρθρο ἡ συντάκτρια ἀντιπαράβλλει τὰ παράλληλα στὸν ὕμνο τοῦ Κυρίου στὸ *Φιλ.* 2 καὶ στὶς αὐτοβιογραφικὰς ἀναφορὰς τοῦ Παύλου στὸ γ' κεφάλαιο. Μὲ βάση αὐτὸ ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἀνάγνωση τῆς κενώσεως στὸ γ' κεφάλαιο καθίσταται δυσχερὴς καὶ γι' αὐτὸ προτείνει ὅτι αὐτὴ εἶναι ταυτόχρονα μίαν βίαιαν ἀπεμπόληση καὶ μίαν κίνηση ἐθελούσιας συμμόρφωσης, ποὺ περιγράφεται στὸ κείμενο. Σύμφωνα μὲ τὴν ἄποψη τῆς συντάκτριας οἱ δύο ὄψεις θὰ πρέπει νὰ παραμένουν ἄρρηκτα συνδεδεμένες καὶ θὰ πρέπει νὰ διαβάζονται σὲ αὐτὸ τὸ πλαίσιο, γιατί μαζὶ περιγράφουν τὴν ἀποδομικὴ καὶ δομικὴ στιγμὴ τῆς χριστιανικῆς ταυτότητας μὲ τὴν προοπτικὴ τῆς σωτηριολογίας. Τέλος ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἀνάγνωση θὰ πρέπει νὰ ὀδηγεῖ παράλληλα στὶς προβληματικὰς ἀντιλήψεις γιὰ τὰ ἰουδαϊκὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης καὶ γιὰ τὶς κενωτικὰς ἀντιλήψεις γιὰ τὴν ἰουδαϊκὴ ἐθνικὴ ὑπερηφάνεια.

Rivista di Teologia dell' Evangelizzazione 2017/2

Στὴν πρώτη μελέτη τοῦ 2ου τεύχους γιὰ τὸ 2017 ὁ Ermenegildo Manicardi στὸ δοκίμιό του «Ὁ αὐτο-προσδιορισμὸς τοῦ Ἰησοῦ ὡς “Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου” στὸ *Κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιο*» («L'auto-designazione di Gesù come “il Figlio dell'uomo” nel *Vangelo secondo Marco*») ἀναφέρει πρὸς τὸν Μάρκο τὰ λόγια τοῦ Ἰησοῦ ποὺ ἀναφέρονται στὸν «Υἱὸ τοῦ Ἀνθρώπου» δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἡ ἀναγκαία ἐνσωμάτωση τῆς θείας ἀποκάλυψης τοῦ Υἱοῦ. Ἡ, μὲ συγκροτημένο ἀλλὰ καὶ προσοδευτικὸ τρόπο, ἀφηγηματικὴ ἀπόδοση αὐτοῦ τοῦ αὐτο-προσδιορισμοῦ παράγει μίαν προσωπικότητα πολὺπλοκῆ, πλὴν ὅμως ὀλοκληρωμένη καὶ ἐνιαία. Ἔτσι, ὁ Μάρκος καταλαβαίνει πὺς αὐτὸς ὁ αὐτο-προσδιορισμὸς ἐμπλουτίζει τὴν ἀποκάλυψη τοῦ «ἀγαπητοῦ Υἱοῦ» τοῦ Πατέρα. Μ' αὐτὴν τὴν προσθήκη τὸ χριστολογικὸ σχέδιο, παρότι ριζωμένο στὸ ἀγαπητικὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ, ἐνσωματώνεται στὴ δημιουργικὴ συμβολὴ ποὺ δίδει ἡ ὑπακοὴ τοῦ Ἰησοῦ, ὁ ὁποῖος, ἐπίσης ἀπὸ ἀγάπην, ἀντιμετωπίζει τὸν πόνο. Τὸ συνολικὸ πλαίσιο τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου, ποὺ σταδιακὰ περιγράφεται ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ, εἶναι μίαν προληπτικὴν συνειδητοποίηση τῆς «ἀπόστασης» ἀπὸ τὸν Πατέρα, ποὺ θ' ἀναδειχθεῖ στὸ τέλος δρα-

ματικά, όταν ὁ Ἰησοῦς θὰ προφέρει τὰ λόγια: «Πατέρα μου, γιατί με ἐγκατέλειψες»;

Ὁ Paolo Boschini στὸ ἄρθρο του «*Πολυ-σύμπαν. Φιλοσοφικὲς προϋποθέσεις γιὰ τὴ σκέψη τῆς συγκλίνουσας διαφοροτικότητας*» («*Multi-versum. Presupposti filosofici per un pensiero della differenza convergente*») διερωτᾶται – κινούμενος στὸ πλαίσιο τῶν ὁμιλιῶν τοῦ πάπα Φραγκίσκου στὸ Στρασβοῦργο τὸν Νοέμβριο τοῦ 2014 - γιὰ τὴν «πολυ-πολική» διάσταση τῆς πραγματικότητας. Ἀναφερόμενος στὴ φαινομενολογικὴ ἔννοια τῶν «πολλαπλῶν κόσμων» καὶ στὸ ἐρμηνευτικὸ μοντέλο τῆς «σύγκλισης ὀριζόντων» ὁ σ. προτείνει τὴν ὑπέρβαση τοῦ πλουραλιστικοῦ μοντέλου τῆς ἀλήθειας καὶ τὴν ἐπαναφορὰ τῆς ἔννομιας τοῦ «πολυ-σύμπαντος» ποὺ προτάθηκε ἀπὸ τὸν W. James στὰ τέλη τοῦ 19^{ου} αἰῶνα. Ὁ σ. ἐντοπίζει τὶς ἀπαρχές του στοὺς Γάλλους ἐγκυκλοπαιδιστὲς Diderot καὶ D'Alembert. Χάρη στὴν ἐξέλιξη ποὺ ἔδωσε στὴν ἔννοια ὁ E. Bloch στὸ β' μισὸ τοῦ 20^{ου} αἰῶνα εἶναι δυνατὸ νὰ περιγραφεῖ τὸ «πολυ-σύμπαν» ὡς μία θεώρηση τῆς πραγματικότητας ποὺ διακρίνεται ἀπὸ τὴ σχεσιακὴ καὶ πολιτιστικὴ διαφοροτικότητα. Ὁ κόσμος εἶναι τὸ πάντα ἀνοιχτὸ καὶ τὸ διαρκῶς κινούμενο ἐπακόλουθο μίας σύγκλισης πρακτικῶν καὶ γνωσιακῶν προοπτικῶν, ποὺ βρίσκουν στὸν ἄνθρωπο τὸ κεντρικὸ τους σημεῖο. Ὅταν ὁ λόγος ἀφορᾶ στὶς πολλαπλὲς ἀνθρώπινες ἐκφράσεις, τὸ πολλαπλὸ κάλυμμα μπορεῖ νὰ γίνῃ συγκάλυμμα, ὥστε νὰ κατανοηθεῖ ὁ ἀνοιχτὸς καὶ σχεσιακὸς χαρακτῆρας τῆς ἀλήθειας.

Στὴν ἐπόμενη μελέτη τοῦ τεύχους ὁ Paolo Cugini μὲ τὸ «Ἐνας νέος τρόπος γιὰ νὰ εἶμαστε Ἐκκλησία. Ταυτότητα καὶ χαρακτηριστικὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κοινοτήτων βάσις στὴ Βραζιλία» («*Un nuovo modo di essere Chiesa. Identità e caratteristiche delle Comunità ecclesiali di base in Brasile*») διερευνᾷ τὰ θεμελιώδη χαρακτηριστικὰ τῶν κοινοτήτων ποὺ ἀναδόθηκαν στὰ μισὰ τοῦ περασμένου αἰῶνα στὴ Βραζιλία καὶ διαδόθηκαν σὲ ὁλόκληρη τὴ Λατινικὴ Ἀμερικὴ. Ἐὰν εἶναι ἀλήθεια πὼς αὐτὲς οἱ κοινότητες ἐκφράζονται μὲ ποικίλο τρόπο καὶ πάντοτε σὲ συνάρτηση μὲ τὶς διαφορετικὲς συνθήκες στὶς ὁποῖες γεννήθηκαν (οἱ βασικὲς ἐκκλησιαστικὲς κοινότητες εἶναι μικρὲς κοινότητες, ποὺ γεννήθηκαν ἐντὸς τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖες πρότειναν τὴν ἐπανακήρυξη τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ ἐπανιδρυθεῖ ἡ Ἐκκλησία ὡς λαὸς ἀλληλεγγύης μὲ τοὺς καταπιεσμένους. Οἱ ἐκκλησιαστικὲς κοινότητες βάσις ἐμφανίστηκαν κυρίως στὴν Ἀφρικὴ καὶ τὴ Λατινικὴ Ἀμερικὴ μὲ πρωτοβουλία τῶν ἱεραποστόλων καὶ –σὲ πρώτη φάση– τὴν ὑποστήριξη τῶν τοπικῶν Ἐπισκόπων. Τὴ δεκαετία τοῦ 70 καὶ τοῦ 80 ἐξαπλώθηκαν στὴ Βραζιλία στὸ πλαίσιο τῆς πάλης ἐναντίον τῆς στρατιωτικῆς δικτατορίας, συμβάλλοντας ἔτσι οὐσιαστικὰ στὴ δημοκρατικὴ ἀναγέννηση τῆς χώρας. Σ.τ.Σ.). Εἶναι ἀλήθεια πὼς εἶναι δυνατὸ νὰ ἐντοπίσουμε σ' αὐτὲς ὀρισμένα ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ. Ὑπὸ τὴ βάση αὐτὴ, ὁ σ. ἐξετάζει τὴν ἐμπειρία καὶ τὸ καινούργιο αὐτῶν τῶν κοινοτήτων σὲ σχέση μὲ τὰ δυτικὰ ἐκκλησιαστικὰ δεδομένα καί, κυρίως, τὰ σημεῖα ποὺ τὶς καθιστοῦν ἕνα μοναδικὸ φαινόμενο. Αὐτὸ ποὺ προκύπτει προσφέρει ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσες ἀναφορὲς γιὰ τὴν πορεία τῆς Ἐκκλησίας στὴ Δύση,

κυρίως σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν αἴσθησιν τῆς κοινοτικῆς διακονίας καὶ τῆς ὑπηρεσίας τῶν λαϊκῶν.

Στὴν ἐπόμενη μελέτη ὑπὸ τὸν τίτλο «Ἐξανθρωπίζοντας τὴν Εὐρώπην. Ἡ θεολογικὴ γνῶσις ὡς γέφυρα μεταξὺ τῶν πολιτισμῶν» («Umanizzare l'Europa. Il sapere teologico, ponte tra le culture»), ὁ Lluís Martínez Sistach κάνει ὀρισμένες σκέψεις γύρω ἀπὸ τὸν θρησκευτικὸ καὶ θεολογικὸ χαρακτῆρα τῆς Εὐρώπης. Ἡ θρησκεία, τονίζει, εἶχε ἀναμφίβολα ἕναν ρόλο ἠθικὸ ἔμπνευσης γιὰ ὁλόκληρη τὴν Εὐρώπην, ἐπομένως ὅποιαδήποτε περιθωριοποίησίν της θὰ σήμαινε, αὐτομάτως, τὴν ἄρνησιν τοῦ κοινοῦ μας παρελθόντος. Ἡ ἀναγνώρισις, ὅμως, τοῦ Θεοῦ σημαίνει ἀναγνώρισις τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας. Ἐπομένως, ἡ χριστιανικὴ ἀνθρωπολογία ἀντιπροσωπεύει μίαν ἄλλην πολύτιμη κληρονομιά γιὰ τὴν Εὐρώπην. Κατὰ τὸν σ., ἡ εὐρωπαϊκὴ ἐνότητα εἶναι μονάχα ἕνα στάδιο γιὰ τὴν ἐνοποίηση καὶ εἰρήνην τοῦ κόσμου, γι' αὐτὸ ὁ κοινὸς εὐρωπαϊκὸς οἶκος πρέπει νὰ γίνῃ ἐνεργὸ στοιχεῖο τῆς προαγωγῆς καὶ πραγματοποιήσεως μίας παγκοσμιοποιήσεως τῆς ἀλληλεγγύης καὶ στὴν ἀλληλεγγύην. Μὲ ἄλλους ὅρους, θὰ πρέπει νὰ ἀναζητηθεῖ ἡ ὁδὸς ἐνὸς νέου ἀνθρωπισμοῦ συμπόνοιας, φροντίδας καὶ ἔργων φιλευσπλαχνίας, ποὺ θὰ βοηθήσουν στὴν ὠρίμανσιν τῆς ἀνθρωπότητος. Μία ἐκ τῶν ἀποστολῶν τῆς σύγχρονης θεολογίας εἶναι λοιπὸν ἡ ταυτοποίηση καὶ ὁ ἐντοπισμὸς «τῶν σημείων τῆς ἐποχῆς μας» ὑπὸ πνεῦμα φιλευσπλαχνίας, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνακάλυψιν τῶν «σπερμάτων τοῦ Λόγου» ποὺ ἤδη ὑπάρχουν σὲ ὅλους τοὺς πολιτισμοὺς.

Στὴν ἐπόμενη μελέτη ὑπὸ τὸν τίτλο «Πόλεις τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐπέμβασις τοῦ Θεοῦ στὴ δυναμικὴ τῆς ἱστορίας τῆς σωτηρίας (Βαβέλ, Βαβυλώνα καὶ νέα Ἱερουσαλήμ)» («Città degli uomini e intervento di Dio nel dinamismo della storia della salvezza (Babele, Babilonia e la nuova Gerusalemme)» ὁ Enrico Casadei Garofani ἀναφέρει πὼς ἡ πόλις, ὡς χῶρος μίας ἀλληλοσυσχετιζόμενης συμβίωσης, γίνεται στὴ Βίβλο σύμβολο τόσο θετικῶν ὅσο καὶ ἀρνητικῶν σχέσεων. Ἀπὸ τὴ Βαβέλ (Γεν. 11) στὴ Βαβυλώνα (Ἄπκ 18) καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ (Ἄπκ 21-22) ἡ πόλις γίνεσθαι κατανοητὴ ὡς μίαν μορφήν κιβωτοῦ, στὴν ὁποία, ἀπὸ τὴ μίαν πλευρά, καταγγέλλονται καὶ ἀποκαλύπτονται μορφὲς σχέσεων μαζικότητας, καταπίεσις, ἀποξένωσις, ἀσυνέπειαι, καταδικασμένες νὰ ἐκπέσουν ἀπὸ τὸ σχέδιον τοῦ Θεοῦ καί, ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευρά, προσφέρεται ἡ προοπτικὴ σχέσεων ἀποκατάστασις, σωτηρίας, ἐπαναφορᾶς στὸ ἀρχικὸ σχέδιον τοῦ Θεοῦ καὶ γίνονται προορισμὸς τῆς σωτηριώδους ἱστορίας, στὴν ὁποία μπορεῖ νὰ ἐνταχθεῖ ἐνεργὰ στὴν κοινότητα τῶν πιστῶν τοῦ ἀναστηθέντος Χριστοῦ.

Ὁ Luca Garbinetto μὲ τὸ δοκίμιό του «Ἀκούγοντας τὰ τραυματισμένα ζευγάρια. Πιθανὲς διαδρομὲς» («L'ascolto delle coppie ferite. Possibili itinerari»), ἀκολουθώντας μίαν «συστηματικὴν» προσέγγισιν τῆς οἰκογένειας, ἐξετάζει τὰ θεμελιώδη στοιχεῖα ποὺ μποροῦν νὰ κατευθύνουν τοὺς ποιμένες σὲ μίαν αὐθεντικὴν ἀκρόασιν, μὲ πνεῦμα ἐνσυναίσθησις, ἀποδοχῆς, μὴ κατάκρισις καὶ θεραπείας γιὰ τὰ ζευγάρια ποὺ βρισκονται σὲ κρίσιν. Σκοπὸς τῆς ἀκρόασις εἶναι, κυρίως, ἡ ἀρωγὴ πρὸς τὸν ἄλλον, ἡ ἀπόκτησις μίας νέας ὀπτικῆς γιὰ τὴν ἀλληλεπίδρασιν, ἡ δοκιμα-

σία νέων τρόπων βίωσης τῶν δυσκολιῶν. Ἡ ἀνάλυση τῶν διαφορετικῶν ἐπιπέδων ἐνδοσυζυγικῆς σύγκρουσης καὶ ἡ συνειδητοποίηση τῶν δυναμικῶν ποῦ προκύπτουν ἐξαιτίας τους (ἡ ἐξιδανίκευση, ἡ δυσκολία ν' ἀναγνωριστεῖ πὼς ὑπάρχουν διαφορὲς μεταξὺ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ἡ ἔλλειψη μιᾶς ἁρμονικῆς ἐρωτικῆς συμφωνίας, ἡ ἀπιστία, ἡ κόπωση τοῦ χρόνου, τὸ εὐθραυστο τῆς σχέσης) ἐπιτρέπουν νὰ δεχθοῦμε τὴ θετικὴ ὄψη τῶν ἀδυναμιῶν αὐτῶν καὶ νὰ προαγάγουμε νέες ἐνέργειες ποῦ βοηθοῦν στὴν ὠρίμανση τῆς σχέσης τοῦ συζυγικοῦ ζεύγους.

Στὴν ἐπόμενη μελέτη τοῦ τεύχους ὁ Stefano Toschi μὲ τὸ κείμενό του «Οὗτος ὁ πτωχὸς ἐκέκραξε καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐτοῦ (Ψλμ 33,7α). Ἡ κραυγὴ τοῦ φτωχοῦ ὡς ἐπίκληση τοῦ Θεοῦ» («Questo povero grida e il Signore lo ascolta» (Sal 33,7a). Il grido dei poveri come appello di Dio») ἐστιάζει στὸν ὄρο «φτωχός», ὄρος ποῦ στὶς Γραφὲς δὲν ἀναφέρεται ποτὲ μὲ γενικὸ τρόπο στοὺς φτωχοὺς, ἀλλὰ πάντοτε σ' ἓνα συγκεκριμένο πρόσωπο, σ' ἓναν «φτωχό», ὥστε νὰ δείξει ὅτι ὁ Θεὸς ζητᾷ ἀπὸ τὸν καθένα ν' ἀναλάβει τὴν προσωπικὴ του εὐθύνη ἐναντι τοῦ «φτωχοῦ» του ἀδελφοῦ. Ἡ ἀρχὴ αὐτὴ φθάνει στὸ ἀποκορύφωμά της στὸ *Katà Matthaion Eὐαγγέλιο* ποῦ δὲν ἀναφέρεται σὲ μία εἰδικὴ κατηγορία, ἀλλὰ κάνει χρῆση γενικὰ τοῦ ὄρου «μικροί», μὲ στόχο νὰ ὀδηγήσει τὸν καθένα στὴν ἀνακάλυψη τῶν δικῶν τοῦ «φτωχῶν» μικρῶν. Ἔτσι, ἐξετάζονται δύο διαφορετικοὶ τρόποι γιὰ νὰ ἀντιδράσει κανεὶς ἀπέναντι στὴ φτώχεια: ἐκείνη τοῦ «ὄφι», δηλαδὴ τοῦ πλέον γυμνοῦ καὶ φτωχοῦ ὄλων, ποῦ γίνεται καὶ ὁ πλέον πανοῦργος καὶ προσπαθεῖ νὰ ἐκδικηθεῖ προκαλώντας διαιρέσεις καὶ δυσαρέσκειες ἢ ἐκείνου ποῦ ἐκφράζεται μὲ ἐμβληματικὸ τρόπο στὴν περίπτωση τοῦ Ἁγίου Μαρτίνου, ποῦ βλέπει τὸν ἑαυτό του ὡς ἓνα ἐκ τῶν φτωχῶν. Τὸ ἄρθρο καταλήγει μὲ τὴν «κραυγὴ» τοῦ φτωχοῦ ποῦ ὁ Θεὸς ἀκούει συν-υποφέροντας καὶ μεταμορφώνοντάς την σὲ ἐπίκληση γιὰ τὴ δόξα τῶν υἱῶν του.

Ὁ Luciano Manicardi μὲ τὸ κείμενό του «Ἡ ἀκρόαση ὡς καρδιὰ τῆς μεταστροφῆς καὶ τῆς πνευματικῆς ἐμπειρίας» («L'ascolto come cuore della conversione e dell'esperienza spirituale») ξεκινᾷ μὲ τρεῖς προϋποθέσεις. Ἡ πρώτη, ἐκκλησιολογικὸ χαρακτῆρα, ἐξετάζει τὴν ἀκρόαση ὡς μία ἀποφασιστικὴ στάση γιὰ τὴν Ἐκκλησία. Ἡ δεύτερη, ἀνθρωπολογικὴ, διέρχεται ὀρισμένων πτυχῶν τῆς ἀκρόασης καὶ τῶν θεμελιωδῶν αὐτῆς στοιχείων. Ἡ τρίτη, χριστολογικὴ, στρέφει τὸ βλέμμα της στὸ πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ –ἄνθρωπο ποῦ «ἄκουγε» καὶ ποῦ συναντοῦσε– ποῦ, ἐνῶ διηγεῖται τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, διδάσκει στὸν ἄνθρωπο ν' ἀκούει καὶ νὰ συναντᾷ τοὺς ἄλλους μὲ ἓναν τρόπο πάντοτε διαφοροποιημένο καὶ προσωπικό, ὥστε ἀπ' αὐτὴν τὴ συνάντηση καὶ ἀκρόαση νὰ προκύπτει ἓνα γεγονός ζωῆς. Τὸ κείμενο ἐξετάζει, ἐπομένως, τὴ σχέση μεταξὺ ἀκρόασης καὶ πνευματικῆς ζωῆς καὶ τὸ προνόμιο τῆς σχέσης μὲ τὸν Θεό, ἔτσι ὅπως προκύπτει μέσα ἀπ' αὐτὴν τὴ συνάντηση «ἀκρόασης» καὶ «πνευματικότητας», μέσα ἀπὸ τὴ βιβλικὴ συνεργία μεταξὺ «ἀκρόασης» καὶ «θέασης» τοῦ Θεοῦ –στοὺς ἄλλους καὶ ἐντὸς μου– ποῦ μεταμορφώνει τὴν πνευματικὴ ζωή.

Στὴ συνέχεια, ὁ Gian Domenico Cova μὲ τὸ σημείωμά του «Ἀπὸ τὴν Τορᾶ

στην ιστορία. Μία βιβλικο-θεολογική διαδρομή στις άπαρχές του μεσσιανισμού» («Dalla Torah alla storia. Un percorso biblico-teologico fino alle soglie del messianico») παρουσιάζει το περιεχόμενο των μαθημάτων βιβλικής θεολογίας και εξηγητικής στο Τμήμα Θεολογίας της Emilia Romagna το ακαδημαϊκό έτος 2016-2017, από το Έξ. 12 έως την αδιάκοπη διήγηση μέχρι την έβραϊκή Τορά του Πάσχα. Η Τορά προηγείται της ιστορίας (το Πάσχα ακολουθεί την Τορά του Πάσχα) και εντός της ιστορίας. Διατρέχεται, έτσι, η ιστορία της έβραϊκής Βίβλου υπό το φώς αυτή της δυναμικής, τόσο σε ό,τι αφορά την εξέλιξη του Νόμου όσο και σε ό,τι αφορά τη θεολογία που αναδεικνύεται από τη σχέση Ιστορίας-Νόμου: κλήση του Ισραήλ, Διαθήκη, σχέση Ισραήλ-έθνων, μεσσιανική κατάληξη. Με τον τρόπο αυτό, ο αναγνώστης φθάνει στην Καινή Διαθήκη και κυρίως στην όπτική της παύλειας θεολογίας που συνοψίζει όλα τα παραπάνω.

Ο Fabrizio Mandreoli με το δοκίμιό του «Εὐχαριστία και πόλη στο Εὐχαριστιακό Συνέδριο της Μπολόνια του 1987: μία εκκλησιαστική και πολιτική συνάντηση» («Eucaristia e città nel Congresso eucaristico bolognese del 1987: uno spodo ecclesiale e civile») ανατρέχει στο πώς μέσα από τον θεσμό των ευχαριστιακών συνεδρίων της Μπολόνια του β' μισού του περασμένου αιώνα εξετάστηκε η σχέση μεταξύ αυτής της ενδότατης και καθαυτοῦ εκκλησιακῆς πράξης (της ευχαριστίας) και της πολιτικῆς, της κοινωνικῆς συσσωμάτωσης.

Τέλος ο Giovanni Amendola με το δοκίμιό του «Ἐπικοινωνώντας την πίστη στην ὕστερη ἀρχαιότητα: λογικο-μορφολογική ἔρευνα της *Epistula ad Candidum* του Gaius Marius Victorinus» («Comunicare la fede nel mondo tardo antico: indagine logico-formale sull'*Epistula ad Candidum* di Mario Vittorino») ἐξετάζει τον τρόπο με τον ὁποῖο ἐπικοινωνοῦνταν ἡ πίστη κατά τους πρώτους αἰῶνες του Χριστιανισμού και στη συνάφεια της συνάντησης με την ἑλληνο-ρωμαϊκή φιλοσοφία. Στο ὑπό ἐξέταση κείμενο ὁ Gaius Marius Victorinus, Ρωμαῖος χριστιανὸς φιλόσοφος, θεολόγος και ρήτορας, κάνει χρήση της ἀριστοτελικο-στωικῆς μεθόδου, του Συμβόλου της Νικαίας για τὴ γένεση του Υἱοῦ ἀπὸ τον Πατέρα, ὥστε νὰ ἐξηγήσει, με τὴ μέθοδο της λογικῆς και της ἀποδεικτικῆς, τὴ χριστιανικὴ πίστη και τὴ σχέση της με τὴ θύραθεν ἐπιστημονικὴ γνώση, της ὁποίας τὴν ἐπιστημολογία και μεθοδολογία δὲν διστάζει νὰ χρησιμοποιήσει.

Τὸ τεῦχος κλείνει με τὴν παρουσίαση πρόσφατων θεολογικῶν ἔργων.

Rassegna di Teologia 2017/3

Στὴν πρώτη μελέτη του 3ου τεύχους για τὸ ἔτος 2017 του περιοδικῆς *Rassegna di Teologia* του Ποντιφικῆς Τμήματος Θεολογίας Νότιας Ἰταλίας ὁ Giuseppe Trentin με τὸ δοκίμιό του ὑπὸ τὸν τίτλο: «Σύντομος ὁδηγὸς για τὴν πνευματικὴ διάκριση και τὴν ἠθικὴ ἐπιχειρηματολογία» («Breve guida al discernimento e all'argomentazione morale»), ἐπισημαίνει πὸς τὶς τελευταῖες δεκαετίες, στὴν εὐρύτερη συνάφεια της κίνησης κατά τὸ β' μισὸ του 20^{ου} αἰῶνα που ὑποστήριξε τὴν ἐπαναφορὰ της πρακτικῆς φιλοσοφίας, παρατηρεῖται ἕνα ἀνανεωμένο ἐνδιαφέ-

ρον για την εφαρμοσμένη φιλοσοφία. Ὁρμώμενος ἀπ' αὐτὸ ὁ σ. θέλει νὰ ἐπιβιβαίῳσει τὴν ἐγκυρότητα τῶν ἠθικο-κανονιστικῶν ἀρχῶν ποὺ δὲν εἶναι πάντοτε σὲ θέση νὰ συνθέσουν μὲ ὀρθὸ τρόπο γεγονότα καὶ ἀξίες, ἐμπειρικὰ δεδομένα καὶ ἠθικὲς ἀξιολογήσεις.

Στὴν ἐπόμενη μελέτη, ὁ Alessandro Focardi de Ritter μὲ τὸ ἄρθρο του «Στὶς ἀπαρχὲς τῆς θεολογίας τοῦ Odo Casel: τὸ *De philosophorum Graecorum silentio mystico*» («Alle origini della teologia di Odo Casel: il *De philosophorum Graecorum silentio mystico*») ἐπιχειρεῖ ν' ἀναδείξει μία πτυχὴ ποὺ ἡ βιβλιογραφία γύρω ἀπὸ τὸν Casel δὲν φαίνεται νὰ ἔχει μέχρι στιγμῆς ἀξιολογήσει ἐπαρκῶς: πρόκειται γιὰ τὸ φιλολογικὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Casel γιὰ τὴ «μυστικὴ σιωπὴ» καὶ εἰδικώτερα γιὰ τὸ ἔργο του *De philosophorum Graecorum silentio mystico* μὲ τὸ ὁποῖο ὀλοκλήρωσε, τὸ 1918, τὶς διδακτορικὲς σπουδὲς στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Βόννης. Στὶς δὶήκουσες ἐννοιες αὐτοῦ τοῦ ἔργου μποροῦν νὰ βρεθοῦν οἱ θεμελιώδεις προτάσεις ποὺ θ' ἀποτελέσουν ἀργότερα τὴ βάση γιὰ τὸ *Mysterienlehre*. Ὁ Casel διαχειρίζεται μὲ πρωτότυπο τρόπο τὶς ἐπιρροὲς ποὺ πηγάζουν ἀπὸ τὴ *Religionsgeschichtliche Schule*, ἐνῶ ἡ προσέγγισή του γιὰ τὰ ἑλληνικὰ μυστήρια διέρχεται μὲς μίας σειρᾶς προκαταρκτικῶν κειμένων γιὰ τὴ «μυστικὴ σιωπὴ».

Στὴ συνέχεια, ὁ Pierre Gisel μὲ τὸ κείμενό του «Τὸ καθεστῶς καὶ ἡ λειτουργία τῶν μελῶν μίας μοναστικῆς ἀδελφότητος ὡς κοινωνικὴ συζήτηση. Μία ἀποψη ξεκινώντας ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιο» (*Lo statuto e la funzione del religioso come dibattito sociale. Un punto di vista a partire dall' Università*) ἐξετάζει τὴ θεώρηση τῶν μελῶν μίας μοναστικῆς ἀδελφότητος, ποὺ δραστηριοποιοῦνται σὲ ἀκαδημαϊκὰ Ἰδρύματα μὴ θρησκευτικῆς παράδοσης. Οἱ δύο θεσμοὶ (θρησκευτικὸς καὶ ἀκαδημαϊκός), ἂν καὶ διαφορετικοί, δὲν εἶναι ἀσύμβατοι μεταξύ τους. Κάθε ἕνας, πράγματι, ἔχει ἕναν διαφορετικὸ σκοπὸ. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ὀπτική, ὁ ἀνήκων σὲ ἕνα μοναστικὸ τάγμα δύναται νὰ θεωρηθεῖ ἀπὸ τὸ ἀκαδημαϊκὸ τοῦ Ἰδρύματος εἴτε ὡς μία παρουσία ποὺ τὸ Πανεπιστήμιο ὀφείλει νὰ γνωρίσει καὶ νὰ ἐντάξει στὶς ὀργανωμένες γνώσεις ποὺ παρέχει, εἴτε ὡς ἕνα φαινόμενο ποὺ ὀφείλει νὰ ἐρμηνευθεῖ ὡς μία πολὺ συγκεκριμένη κοινωνικὴ κατάσταση, εἴτε, τέλος, ὡς μία πραγματικότητα ποὺ ἐξουσιοδοτεῖ τὸ Ἰδρυμα νὰ στοχαστεῖ γύρω ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα ἐρωτήματα καὶ τὶς κοινωνικὲς θεματικὲς ποὺ οἱ δυτικὲς κοινωνίες ἔχουν σήμερα λησμονήσει, ἐξαιτίας μιᾶς ὀλοένα καὶ πιὸ διαδεδομένης ὀμογενοποίησης.

«Ἡ χάρις προϋποθέτει τὸν πολιτισμό. Ἀνθρωπολογικὲς ἀναφορὲς στὰ κείμενα τοῦ πάπα Φραγκίσκου» («La grazia suppone la cultura» *Spunti antropologici dai documenti di papa Francesco*) εἶναι τὸ ἄρθρο τοῦ Angelo Biscardi, μὲ τὸ ὁποῖο προσπαθεῖ ὁ σ. ν' ἀναδείξει τὴ γεμάτη ποιμαντικὸ πάθος γιὰ τὸν ἄνθρωπο θεολογικὴ ἀνθρωπολογία τοῦ νῦν Πάπα. Ἡ μεγάλη προσοχὴ στὴν ἱστορικὴ συνθήκη στὴν ὁποία ζοῦμε μᾶς βοηθᾷ νὰ ἐπαναφέρουμε τὸν στόχο τῆς Β' Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ γιὰ μία πιὸ εὐρεῖα συμφιλίωση μεταξύ θεολογίας καὶ ζωῆς, δίχως νὰ ἀρνηθοῦμε τὴν κλήση στὴν ἠθικὴ εὐθύνη ποὺ ἔχουμε ἐνώπιον τῆς κτίσις καὶ τῶν δημιουργημάτων.

Στὴν ἐπόμενη μελέτη τοῦ τεύχους ὁ Διονύσιος Βένετος μὲ τὸ κείμενό του «Λατινικὴ μεσαιωνικὴ φιλολογία: τὸ ἰνσουϊτικὸ Ἴνστιτούτο Ἀνθρωπιστικῶν Ἐπιστημῶν τῆς Ἀθήνας ὡς ἀκαδημαϊκὴ πρόταση» («*Filologia latina medievale: l'Istituto gesuita di Scienze Umanistiche di Atene come proposta accademica*») ἐξηγεῖ τὸ πῶς ἡ διδασκαλία τῆς λατινικῆς μεσαιωνικῆς φιλολογίας στὸ Τμῆμα Φιλολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν σὲ συνεργασία μὲ τὸ Ἰνσουϊτικὸ Ἴνστιτούτο Ἀνθρωπιστικῶν Ἐπιστημῶν ἔχει δώσει τὴ δυνατότητα στοὺς ἐρευνητὲς ποὺ ἐκτελοῦν εἰδίκευση στὸ κῶρο τῶν Ἀνθρωπιστικῶν Ἐπιστημῶν νὰ συμβουλευτοῦν μίαν Βιβλιοθήκη 40.000 τόμων.

Ὁ Nicola Salato μὲ τὸ κείμενό του «Ἡ ἀγιότητα καὶ ἡ Ἐκκλησία. Σημειώσεις καὶ συζητήσεις γύρω ἀπὸ τὸ ἔργο *La santità* τοῦ Orazio Francesco Piazza» («*La santità e la Chiesa. Note e discussioni intorno a La santità di Orazio Francesco Piazza*») ἐκκινεῖ ἀπὸ τὸν ὄρο «ἀγιότητα» προκειμένου νὰ προσφέρει στοὺς ἀναγνώστες του τὸ γενικὸ πλαίσιο γιὰ νὰ κατανοήσουν καὶ νὰ τοποθετήσουν συναφειὰ τὸ ἀναφερόμεν ἔργο τοῦ Piazza. Χάρη στὸ καθαρὸ ὄφρος καὶ τὴ λαγαρὴ γραφὴ τοῦ σ., μποροῦμε νὰ παρακολουθήσουμε τὴν ἐσωτερικὴ του δομὴ καὶ λογικὴ, τὴν κριτικὴ χρῆση τῶν παραπομπῶν, τὴν κατανόηση τῆς θεολογίας καί, κυρίως, μίαν πρὸ εὐρεῖα ἐκκλησιολογικὴ θεώρηση. Ἡ ἔντονη ἀγάπη τοῦ Piazza γιὰ τὴν Ἐκκλησία ἀναδύεται στὸ κείμενο, μέσα ἀπὸ τὸ ὅποιο ὁ σ. προσπαθεῖ ν' ἀναζητήσει τὴν παραδοξότητα τῆς ἱστορικῆς συνθήκης τοῦ «λαοῦ τοῦ Θεοῦ» ὡς ἓνα ἐρμηνευτικὸ κλειδί γιὰ νὰ κατανοήσει τὰ «σημεῖα» τῆς ἀγιότητος αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας, μαζὶ μὲ ἐκεῖνα τῆς ἐνότητος, τῆς καθολικότητος καὶ τῆς ἀποστολικότητος, ποὺ ὅλα μαζὶ συμπεριλαμβάνονται στὸν ὄρο τῆς Νικαίας-Κων/πόλης, τὸν πλέον διαδεδομένο στὶς χριστιανικὲς Ἐκκλησίες.

Ὁ ἴδιος συγγραφέας μὲ τὸ δοκίμιό του «Μυστηριακότητα: ἡ μεσολάβηση τῆς Ἐκκλησίας» («*Sacramentalità: la mediazione della Chiesa*») τονίζει πῶς ἡ μυστηριακότητα στὸν κῶρο τῆς ἐκκλησιολογίας δὲν ἔχει βρεῖ ἕως σήμερον μίαν μονοσήμαντη θεώρηση καὶ κωροταξία. Ἡ προσέγγισή της πρέπει νὰ γίνεται, κατὰ τὸν Salato, μέσα ἀπὸ μίαν εὐρύτερη ἐρμηνευτικὴ ὀπτικὴ καὶ γι' αὐτοὺς τοὺς λόγους δὲν μπορεῖ νὰ μειωθεῖ σὲ μίαν ἀπλὴ κατηγορία γιὰ νὰ «μιλήσουμε» γιὰ τὴν Ἐκκλησία. Πράγματι, ἡ ἐρμηνευτικὴ κατηγορία τῆς «μυστηριακότητος» ἔχει ὡς καθῆκον νὰ ὑπερβεῖ μίαν «δογματικὴ» ἀντίληψη γιὰ τὴν Ἐκκλησία ποὺ ἀφορᾷ μόνο τὴν πίστη (*fideistic*), διαμέσου τῆς δημιουργίας ἐνὸς νέου ὁρίζοντα ποὺ συνίσταται κυρίως στὸν τριαδικὸ καὶ ἠθικὸ ἐπαναπροσδιορισμὸ της, τέτοιο ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ ἐκφράσει τὴ σύνθεσή της φύση.

Ἀκολουθεῖ ἡ στήλη μὲ τὶς παρουσιάσεις βιβλίων. Παρουσιάζονται, μεταξὺ ἄλλων, τὰ ἔργα τῶν: Emilio Salvatore, *Alla ricerca delle parabole autentiche di Gesù di Nazaret*; Rossella Saccoia, *Ridare parola al sacro*. Jürgen Habermas e *il risuonare del religioso nell'epoca dei pluralismi e degli integralismi*.

Teologia 2018/1

Τὸ 1ο τεύχος τοῦ περιοδικοῦ *Teologia* τοῦ Τμήματος Θεολογίας τῆς Βόρειας Ἰταλίας γιὰ τὸ ἔτος 2018 ἀνοίγει μὲ τὸ ἐκδοτικὸ σημεῖωμα τοῦ Franco Giulio Brambilla «Ποιμαντικά παραδείγματα γιὰ τὴν Ἐκκλησία σήμερα καὶ τὸ χρέος τῆς θεολογίας» («Istanze pastorali della Chiesa di oggi e il compito della teologia»). Ὁ σ. ἐπισημαίνει πὼς τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ μαρτυρία (ὄλων) τῶν χριστιανῶν καί, ταυτόχρονα, τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν Ἐκκλησία ὡς «μαρτυρία» δὲν σημαίνει πὼς πρέπει νὰ μένουμε μακριὰ ἀπὸ τὶς δυσκολίες ποὺ συναντᾷ ἡ Ἐκκλησία οὔτε πὼς πρέπει νὰ διαχωρίσουμε τὴ *μία* ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας σὲ ἀποστολὴ *ad intra* καὶ ἀποστολὴ *ad extra* ἢ σὲ ἀποστολὴ γιὰ τοὺς κληρικούς καὶ ἀποστολὴ γιὰ τοὺς λαϊκούς. Στὴν πραγματικότητα, ἡ μαρτυρία τῶν χριστιανῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐκτείνεται σὲ δύο ἄξονες: ὁ πρῶτος εἶναι ἡ ἴδια ἡ πραγματικότητα τῆς μαρτυρίας, ποὺ καθιστᾷ τοὺς πιστοὺς ἱκανοὺς νὰ δεχθοῦν τὸ δῶρο τῆς σχέσης μὲ τὸν Κύριο καὶ τοὺς κάνει ἕνα σῶμα, μία ἀδελφικὴ κοινωνία· ὁ δεῦτερος ἄξονας ἀφορᾷ στοὺς ἀποδέκτες τῆς μαρτυρίας, τὴν κάθε γλῶσσα μέσῳ τῆς ὁποίας ἐπι-κοινωνοῦνται τὰ δῶρα τοῦ Κυρίου. Εἶναι, μὲ ἄλλα λόγια, ἡ ποικιλία ποιμαντικῶν παραδειγμάτων ποὺ ἀνταποκρίνονται στὰ πολλὰ ἔθνη τοῦ ἑνὸς λαοῦ τοῦ Θεοῦ, ποὺ γίνεται ἕνα «σῶμα» μέσῳ τῆς πίστεως καὶ τοῦ βαπτίσματος (*un signum levatum in nationibus*).

Ὁ Maurizio Chiodi μὲ τὸ δοκίμιό του «Συνείδηση καὶ πνευματικὴ διάκριση. Ποιὰ ἡ σχέση μὲ τὸν κανόνα; Σκέψεις γύρω ἀπὸ τὸ 8ο κεφάλαιο τῆς *Amoris laetitia*» («Coscienza e discernimento: quale rapporto con la norma? Riflessioni sul capitolo VIII di *Amoris laetitia*»), ἔχοντας ὑπόψη τὴ συζήτηση ποὺ προκλήθηκε ἀπὸ τὴ δημοσίευση τῆς παπικῆς Παραίνεσης *Amoris laetitia* γιὰ τὸν γάμο καὶ τὴν οἰκογένεια (καὶ εἰδικὰ γιὰ τὴ δυνατότητα νὰ δίδεται ἡ θεία κοινωνία σὲ ὄσους ἔχουν συνάψει δεῦτερο γάμο ὄντας διαζευγμένοι, μὴ ἔχοντας ὅμως προχωρήσει στὴν ἐκκλησιαστικὴ ἀκώρωση τοῦ ἀ' γάμου), ἐξετάζει τὴ σχέση ποὺ ὑπάρχει στὸν χῶρο τῆς ἠθικῆς θεολογίας μεταξὺ ποιμαντικῆς συνείδησης, κανόνα καὶ διάκρισης ἀλλὰ καὶ τὸν ἀντικειμενικὸ καὶ ὑποκειμενικὸ χαρακτῆρα τῆς ποιμαντικῆς δράσης. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔννοια, ἐξετάζονται ἀπὸ τὸν σ. κυρίως οἱ κριτικὲς ἀπόψεις γιὰ τὸ 8ο κεφάλαιο τῆς Παραίνεσης γύρω ἀπὸ τὸν κίνδυνο «ὑποκειμενοποίησης» τῆς ποιμαντικῆς αὐτῆς δυνατότητας (4 καρδινάλιοι εἶχαν μάλιστα δημοσιεύσει καὶ σχετικὲς ἀμφιβολίες - *Dubia*) καὶ προτείνει μία ἐρμηνεία, μὲ ἄξονα τὴ θεολογία τοῦ Θωμᾶ Ἀκινάτη, γιὰ τὴ σύνδεση μεταξὺ «ἀντικειμένου» (πράξης) καὶ «ὑποκειμένου» (πρόθεσης). Κατὰ τὸν τρόπο αὐτό, καὶ ἔχοντας ὡς στόχο τὴν υπέρβαση τῆς διαλεκτικῆς μεταξὺ ἀντικειμενικότητας τοῦ κανόνα (norma) καὶ ὑποκειμενικότητας τῆς κρίσης τῆς συνείδησης τοῦ καθενός, τὸ ἄρθρο προτείνει μία θεωρητικὴ ἐπαναξιολόγηση τῆς σχέσης αὐτῆς, ἐρμηνεύοντάς τὴν ὄχι πλέον ὡς μία διαδικασία ποὺ ἀφορᾷ τὴ σχέση ἀντικειμενικοῦ καὶ ὑποκειμενικοῦ, ἀλλὰ μέσα ἀπὸ τὴ σύνδεση μεταξὺ συνείδησης καὶ πράξης. Ἔτσι, ἡ σκέψη τοῦ σ. ὑπογραμμίζει μὴ ἐφαρμόσιμες, ἀλλὰ ὄχι ἀπαραίτητα σχετικιστικὲς, μορφὲς διάκρισης, οἱ ὁποῖες

ἀναφέρονται στη συνείδηση τοῦ ποιμένα καὶ πού, σὲ συγκεκριμένες συνθήκες, ἀπαντᾷ στὴν ἀγαπτική κλήση τοῦ Θεοῦ, ἔτσι ὅπως αὐτὴ φανερῶνεται στὴν ἱστορία.

Στὴν ἐπόμενη μελέτη τοῦ τεύχους, ὁ Andrea Bozzolo μὲ τὸ «Οἱ ποιμαντικὲς κατευθύνσεις τῆς *Amoris laetitia* καὶ τὸ χρέος τῆς θεολογίας τοῦ γάμου» («Le linee pastorali di *Amoris laetitia* e i compiti della teologia del matrimonio»), ἀναφέρει ἀρχικὰ πὼς ἡ *Amoris laetitia* ἀντικατροπίζει τὴν ἀβεβαιότητα τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ γύρω ἀπὸ τὴν οἰκογένεια καὶ ἐπαναφέρει τὸ ζήτημα τῆς συζυγικῆς ἀγάπης πού ὑπάρχει στὴ διδασκαλία τῆς Β' Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ ὡς ἐρμηνευτικὸ κλειδί ἀνάγνωσης τοῦ γάμου καὶ καλώντας σὲ μία πιὸ θαρραλέα ποιμαντικὴ ἀρωγή. Ἡ περὶ μυστηρίων θεολογία καλεῖται ν' ἀναδείξει αὐτὰ τὰ ζητήματα, ἐνσωματώνοντάς τα στὶς ἀναζητήσεις γύρω ἀπὸ τὴν ὄντολογία τοῦ γάμου τὸ βαθύτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ στοργὴ τῶν ζευγαριῶν. Ἡ συναίνεση, ἀπὸ τὴν ὁποία πηγάζει ὄντολογικὰ ἡ συζυγικὴ συνθήκη, δὲν μπορεῖ νὰ κατανοηθεῖ ὡς πρὸς τὴν ἀλήθεια πού περιέχει, ἐὰν δὲν ληφθεῖ ὑπόψη τὸ ἐρωτικὸ στοιχεῖο (τὸ συναισθηματικὸ καὶ σωματικὸ πάθος) πού προηγεῖται αὐτῆς. Ἡ ἐνσωμάτωση αὐτῆς τῆς ἀποψης στὸ ὑπὸ συζήτηση θέμα ἀνοίγει τὴν προοπτικὴ μιᾶς πιὸ ἀκριβοῦς σχέσης μεταξὺ εὐχαριστίας καὶ γάμου καὶ ἐπιτρέπει μία πιὸ προσεκτικὴ ἐπεξεργασία τοῦ ζητήματος περὶ τοῦ ἀδιαλύτου τοῦ γάμου.

Ἀκολούθως, ὁ Paolo Carrara μὲ τὴ μελέτη του «Μποροῦμε ἀκόμα νὰ μεταδώσουμε τὴν πίστη; Σύγχρονα μοντέλα ἐκκλησιαστικῆς μεταρρυθμίσεως καὶ ποιμαντορικῆς γιὰ τοὺς νέους» («Si può ancora trasmettere la fede? Modelli contemporanei di riforma ecclesiale e pastorale giovanile») ἀναφέρει πὼς στὴν ἐπόμενη Ἐπισκοπικὴ Σύνοδο (Ὀκτώβριος 2018) θὰ συζητηθεῖ ἡ κόπωση πού, τουλάχιστον στὴ Δυτικὴ Εὐρώπη, βιώνει ἡ Ἐκκλησία σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴ μετάδοση τῆς χριστιανικῆς πίστες στοὺς νέους. Τὸ ἄρθρο φιλοδοξεῖ νὰ δείξει πὼς μία κατάλληλη ἀπάντηση μπορεῖ νὰ προσέλθει ὄχι ἀπὸ τὸν ἐγκλεισμό σὲ αὐτοαναφορικὲς θεματικὲς, ἀλλὰ ἀπὸ ἓναν συνολικὸ ἀναπροσδιορισμὸ τῆς ταυτότητας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς σήμερα. Γι' αὐτὸν τὸν σκοπὸ, ὁ σ. ἐξετάζει δύο ποιμαντικὰ μοντέλα καὶ τὶς θεολογικὲς καὶ ἐκκλησιολογικὲς τους συνέπειες γιὰ νὰ προχωρήσει, στὴ συνέχεια, στὸν ἐντοπισμὸ ὀρισμένων χρήσιμων κριτηρίων γιὰ τὴν ἐπαναθεώρηση τῆς ποιμαντικῆς τῶν νέων. Τὸ πρῶτο μοντέλο, πού μπορεῖ νὰ χαρακτηριστεῖ καὶ ὡς «ποιμαντικὴ τῆς ἀνα-γέννησης» (engendrement) ἔχει ὑπόψη του τὸν ἀναπροσδιορισμὸ τῆς Ἐκκλησίας στὴ γαλλο-βελγικὴ συνάφεια καὶ στὴ σταδιακὴ του διάλυση. Τὸ δεύτερο μοντέλο, τὸ ἐπονομαζόμενον καὶ «ἀστικὴ ποιμαντικὴ», ἐμφανίζεται στὸν λατινοαμερικανικὸ ὀρίζοντα καὶ δομεῖται πάνω στὸν ἄξονα τῆς «(ἐρ)ἀποστολῆς». Ἡ προσπάθεια πρόσληψης τοῦ δευτέρου μοντέλου ἀπὸ τὴν εὐρωπαϊκὴν ποιμαντορικὴ δείχνει τόσο τὸ ἐνδιαφέρον γι' αὐτὸ ὅσο καὶ τὴν ἀσάφεια πού ἐπικρατεῖ ὡς πρὸς τὰ εὐρωπαϊκὰ ἀδιέξοδα, γεγονός πού δὲν θὰ πρέπει νὰ ἀφήσει ἐκτὸς συζήτησης τὴ θεματολογία τῆς διδασκαλίας τοῦ πάπα Φραγκίσκου.

Τὸ τεῦχος κλείνει μὲ τὴν παρουσίαση νέων θεολογικῶν ἐκδόσεων.

Journal of Early Christian Studies: (τόμος 28, τεῦχος 1, Ἰανουάριος 2018)

Τὸ τρέχον τεῦχος τῆς περιοδικῆς ἔκδοσης τῆς Βόρειο-Ἀμερικανικῆς Ἑταιρείας Πατερικῶν Μελετῶν (North American Patristics Society) ἀνοίγει μὲ τὴν ἐργασία τοῦ Hans Moscicke “Eusebius ‘Fall Narrative’” in *Demonstratio Evangelica* 4.6-10: Demonic Removal of the National Angelic Boundaries and the Watchers Tradition” [σσ. 1-24]. Στὴ μελέτη αὐτὴ ὁ σ. ἐπιχειρεῖ νὰ ἐξετάσει τὴ διήγηση τῆς πώσης τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως αὐτὴ περιγράφεται στὸ τέταρτο βιβλίο τῆς Ἀποστολικῆς Ἀπόδειξης τοῦ Εὐσεβίου Καισαρείας, στὸ πλαίσιο τῆς κατανόησης τῆς θεολογίας τοῦ τελευταίου σχετικά μὲ τὸν Χριστὸ ὡς συμπαντικὸ μεσολαβητὴ. Ὁ Εὐσέβιος χρησιμοποιεῖ τὸ Ἠσ. 10,12-13 γιὰ νὰ περιγράψει πῶς ὁ δαιμονικὸς ἀνταγωνιστὴς τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ διατάραξε τὴν κοσμικὴ τάξη τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων ὡς προστάτιδων τῶν ἐθνῶν σύμφωνα μὲ τὸ Δευτ. 32,8-9 μὲ τελικὸ ἀποτέλεσμα τὴ διαφθορὰ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἀναπτύσσοντας μὲ μοναδικὸ τρόπο τὴν Ὡριγένεια ἑρμηνευτικὴ ὁ Εὐσέβιος ἐμπλουτίζει τὴ θεολογικὴ αὐτὴ διήγηση μὲ μοτίβα ποὺ ἀντλεῖ ἀπὸ τὴν παράδοση τῶν «γρηγορούντων ἀγγέλων» γιὰ νὰ καταλήξει στὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἐνανθρώπιση τοῦ Λόγου ἔλαβε χώρα ὡς ἀπάντηση στὴν κοσμικὴ διασάλευση ποὺ προκλήθηκε ἀπὸ τὴν πώση τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων. Ἡ ἐπόμενη μελέτη “Between Liturgy and School: Reassessing the Performative Context of Ephrem’s *Madrāšē*” [σσ. 25-51] ἀνήκει στὸν Jeffrey Wickes καὶ ἐστιάζει στὴ συγγραφικὴ παραγωγή τοῦ Ἐφραιμ τοῦ Σύρου καὶ συγκεκριμένα στὸ ποιητικὸ καὶ ὑμνολογικὸ εἶδος ποὺ εἶναι γνωστὸ σὰ Συριακὰ ὡς *madrasa*, ποὺ ἀποτελεῖ καὶ τὸν κύριον ὄγκο τοῦ Ἐφραιμικοῦ *corpus*. Ὁ σ. ἐπιχειρεῖ νὰ ἐπανεκτιμήσει τὸ ἑρμηνευτικὸ πλαίσιο τῶν συγκεκριμένων ἔργων. Σὲ πρώτη φάση ἐξετάζει τὶς ἑξωτερικὲς κειμενικὲς μαρτυρίες σχετικά μὲ τὴ λειτουργικὴ χρῆση τῶν ὕμνων τοῦ Ἐφραιμ καὶ καταδεικνύει πῶς ἡ εἰκόνα τοῦ τελευταίου, ὅπως αὐτὴ παρουσιάζεται στὴ βιογραφικὴ του παράδοση, ἔχει κυριαρχήσει στὴ σύγχρονη θεώρηση τοῦ ἑρμηνευτικοῦ πλαισίου τῶν ὕμνων. Στὴ συνέχεια ὁ σ. στρέφει τὴν προσοχή του στοὺς ἴδιους τοὺς ὕμνους καὶ ὑποστηρίζει ὅτι ἐντάσσονται σ’ ἓνα ἀσαφὲς καὶ συγκεκριμένο ἑρμηνευτικὸ πλαίσιο μεταξὺ θείας λατρείας καὶ ἡμι-αυτόνομων κύκλων σπουδῆς καὶ μελέτης. Μέσα, λοιπόν, ἀπὸ τὴν ἐξέταση πρώτων Χριστιανικῶν μαρτυριῶν σχετικά μὲ τὴ χρῆση τῶν ὕμνων γιὰ ἐκπαιδευτικούς σκοποὺς ὁ σ. προσπαθεῖ νὰ ὁρίσει, μὲ ὅσο τὸ δυνατόν μεγαλύτερη σαφήνεια, τὴ χρῆση τῶν συγκεκριμένων ἔργων μέσα στὶς Χριστιανικὲς ἐκπαιδευτικὲς δομὲς τῆς Ὑστερῆς Ἀρχαιότητος.

Ἡ Hagith Sivan στὴ μελέτη τῆς “Subversive Pilgrimages: Barsauma in Jerusalem” [σσ. 53-74] ἐρευνᾷ τὴν προσκυνηματικὴ δράση τῆς ἐμβληματικῆς μορφῆς τοῦ Παλαιστινιακοῦ μοναχισμοῦ τοῦ 5ου αἰ., Βαρσαουμᾶ, στὴν πόλη τῶν Ἱεροσολύμων ποὺ φαίνεται ὅτι διαφέρει οὐσιαστικὰ ἀπὸ ἄλλες διηγήσεις καὶ χρονικὰ παρόμοιων προσκυνηματικῶν ταξιδιῶν τῆς Ὑστερῆς Ἀρχαιότητος. Ὁ Βαρσα-

ουμᾶς πραγματοποιοίησε τέσσερα τέτοια ταξίδια, τὸ ἕνα μάλιστα ἀπ’ αὐτὰ κατὰ τὴν παιδική του ἡλικία. Ἡ δράση του στὴν πόλη τῆς Ἱερουσαλήμ δὲν σχετίστηκε τόσο μὲ εὐσεβεῖς πράξεις ἀλλὰ περισσότερο μὲ τὴν καταστροφή μὴ Χριστιανικῶν ἱερῶν χώρων. Ὁ Βαρσαουμᾶς ἔλαβε μέρος σὲ δύο ἐπιχειρήσεις: ἡ πρώτη σχετιζόταν μὲ τὴ μόνιμη ἐγκατάσταση τῆς αὐτοκρατορίας Εὐδοκίας στοὺς Ἁγίους Τόπους καὶ ἡ δεύτερη μὲ τὴν ἀπάλειψη κάθε Ἰουδαϊκοῦ στοιχείου ἀπὸ τὸν πιὸ σημαντικό χώρο γιὰ τὸν Ἰουδαϊσμό, τὸ ὄρος τοῦ Ναοῦ. Ἡ σ. στὴ μελέτη τῆς ἐξετάζει τὶς διηγήσεις αὐτὲς καὶ προσπαθεῖ νὰ τὶς ἐντάξει στὸ εὐρύτερο πλαίσιο τῆς διαμάχης μεταξὺ Χαλκηδόνιων καὶ ἀντι-Χαλκηδόνιων παρατάξεων στὴ Χριστιανικὴ Παλαιστίνη τοῦ 5ου αἰ. Στὴ συνέχεια ἀκολουθεῖ ἡ μελέτη “Isaac of Antioch’s Organ and the Media of Musical Subjects” [σ. 75-109] ἀπὸ τὸν Glenn Peers ποὺ πραγματεύεται μία ἀνέκδοτη ἔμμετρο ὁμιλία τοῦ Ἰσαὰκ ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια (δεύτερο μισὸ τοῦ 5ου αἰ.) στὰ Συριακά, στὴν ὁποία ὁ ἀρχαῖος συγγραφέας περιγράφει μία πολύβουη θρησκευτικὴ τελετὴ στὴν Ἀντιόχεια, γεμάτη ζωντανία καὶ μουσικὴ. Ὁ Ἰσαὰκ ἀφοῦ διηγεῖται πὼς ἕνα μουσικὸ ὄργανο ποὺ βασιζέται στὴν κίνηση τοῦ νεροῦ κατάφερε νὰ τὸν ξυπνήσει κάποια ἀγὴ καὶ στὴ συνέχεια νὰ τοῦ ὑποδείξει τὸν τρόπο γιὰ τὴν πρωινὴ ψαλμωδία, στὴ συνέχεια πραγματεύεται τὶς ἡμι-ανθρώπινες καὶ ἡμι-αισθαντικὲς ιδιότητες τῶν μουσικῶν ὀργάνων καὶ τὴν ὑποκειμενικότητά τους, ποὺ ἀναδύεται μέσα ἀπὸ τὴ σχέση τους μὲ τὸν ἀνθρώπινο παράγοντα. Ἡ συγκεκριμένη ἐργασία προβάλλει τὴν ἐμβριθὴ ἑνασχόληση τοῦ Ἰσαὰκ μὲ τὴ σχεσιακὴ ἀνάμειξη τοῦ ἀνθρώπου, τῶν μουσικῶν ὀργάνων καὶ τῶν *Ψαλμῶν* ποὺ ὀδηγεῖ στὴν ἀποκάλυψη ἑνὸς περιβάλλοντος διυποκειμενικοῦ πλοῦτου ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ἡ τελευταία κατὰ σειρὰ μελέτη ἀνήκει στὸν Christopher R. Sweeney καὶ φέρει τὸν τίτλο “Holy Images and Holy Matter: Images in the Performance of Miracles in the Age before Iconoclasm” [σ. 111-138]. Τὸ θέμα τῆς ἐν λόγω ἐργασίας εἶναι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ἀντιμετωπίστηκαν οἱ εἰκόνες ὡς φορεῖς θαυματουργικῆς δύναμης στοὺς αἰῶνες ποὺ προηγήθηκαν τῶν εἰκονομαχικῶν ἐρίδων. Ὁ σ. ὑποστηρίζει ὅτι μέχρι τὸν 5ο αἰ. ἡ θαυματουργικὴ δύναμη τῶν λειψάνων ἦταν στενὰ συνδεδεμένη μὲ τὴν ὑλικότητά τους, καὶ πιὸ συγκεκριμένα μὲ τὴν πεποίθηση ὅτι αὐτὰ ἦταν πλήρη χάριτος λόγω τῆς φυσικῆς ἐπαφῆς τους μὲ τὸν ἐκάστοτε ἅγιο. Μὲ βάση αὐτὸ τὸ σκεπτικὸ, οἱ εἰκόνες, ὡς ἀπλὲς ἀναπαραστάσεις τοῦ ἐκάστοτε ἁγίου ὑστεροῦσαν ἐναντι τῶν λειψάνων σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴ θαυματουργικὴ τους ιδιότητα. Κατὰ τὴ διάρκειά τοῦ 6ου καὶ τοῦ 7ου αἰ. ὡστόσο, οἱ εἰκόνες κερδίζουν ἔδαφος, ἀφοῦ δὲν κατανοοῦνται πλέον ὡς ἀπλὲς ἀναπαραστάσεις τοῦ ἁγίου ἀλλὰ ὡς ἱερά ἀντικείμενα καθ’ ἑαυτὲς καὶ κατ’ ἐπέκταση ἀποκτοῦν ὑλικὴ διάσταση, ἱκανὴ νὰ φέρει τὴ χάριση τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ τελεῖ θαύματα. Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ ἀντίληψη, κατὰ τὸν σ. θὰ ὀδηγήσει στὶς πρακτικὲς τιμῆς καὶ προσκύνησης τῶν εἰκόνων ποὺ μαρτυροῦνται στὶς πηγὲς κατὰ τὸν 6ο καὶ 7ο αἰ.

Journal of Eastern Christian Studies (τόμος 70, τεύχη 1-2, 2018)

Στὸ τρέχον τεῦχος τῆς περιοδικῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἰνστιτούτου Ἀνατολικῶν Χριστιανικῶν Σπουδῶν τοῦ Nijmegen φιλοξενοῦνται τὰ πρακτικὰ συνεδρίου ποὺ

ἔλαβε χώρα στε Leuven τοῦ Βελγίου μεταξύ 22 καὶ 24 Ἀπριλίου 2015 μὲ τίτλο “Arabica sunt, non leguntur...”: The Bible in Arabic: The Evidence of the Manuscripts”. Οἱ εἰσηγήσεις ὡς ἐκ τούτου πραγματοποιεῖται διάφορες πτυχές τῆς ἀραβικῆς χειρόγραφης παράδοσης ἀναφορικά μὲ τὴν Ἁγία Γραφή. Στὴν πρώτη κατὰ σειράν ἐργασία “Differences and Similarities between Early Christian and Judaeo-Arabic (Rabbinical and Karaite) Translations of the Bible into Arabic: The Case of the Book of Job” [σσ. 7-33] ὁ Arik Sadan ἐστιάζει τὸ ἐρευνητικὸ του ἐνδιαφέρον σὲ τρεῖς μεταφραστικὲς ἀπόπειρες ποὺ χρονολογοῦνται μεταξύ 9ου καὶ 10ου αἰ. καὶ ἀφοροῦν τὴν ἀραβικὴ ἀπόδοση τοῦ παλαιοδιαθηκικοῦ βιβλίου τοῦ Ἰώβ. Οἱ δύο ἀπὸ τὶς μεταφράσεις αὐτὲς προέρχονται ἀπὸ ἰουδαϊκὰ περιβάλλοντα καὶ ἀποδίδονται ἢ μὲν στὸν ραββίνο τῶν ἀρχῶν τοῦ 10ου αἰ. Saadia Gaon, ἢ δὲ στὸν σπουδαιότερο ἐκπρόσωπο τοῦ Καραϊτικοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, Yfet ben Ali (δεύτερο μισὸ 10ου αἰ.) ἐνῶ ἢ τρίτη ἀνήκει στὴ Χριστιανικὴ παράδοση καὶ ἀποδίδεται στὸν αἰγυπτιακῆς καταγωγῆς Χριστιανὸ λόγιό καὶ μεταφραστὴ Tūmā al-Fustāṭī ποὺ ἔδρασε μεταξύ 9ου καὶ 10ου αἰ. Μέσα ἀπὸ τὴ συντακτικὴ καὶ λεξιλογικὴ συγκριτικὴ ἐξέταση τῶν τριῶν μεταφράσεων, ἀπὸ τὶς ὁποῖες οἱ δύο τελευταῖες παραμένουν ἀνέκδοτες σὲ χειρόγραφο, ὁ σ. προσπαθεῖ νὰ καθορίσει τὸν συγκεκριμένο χαρακτήρα κάθε μετάφρασης καὶ τὴ σχέση της μὲ τὸ ἀντίστοιχο πρωτότυπο κείμενο. Ὁ Juan Pedro Monferrer-Sala ἐστιάζει στὴν καινοδιαθηκικὴ κειμενικὴ παράδοση στὴν ἀραβικὴ γλῶσσα καὶ συγκεκριμένα στὸ *Κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον*, ὅπως αὐτὸ διασφύζεται σ’ ἓνα σπάραγμα χειρογράφου ποὺ θησαυρίζεται στὴν Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη τῆς Μαδρίτης. Στὴ μελέτη του “Scripture and Translation: An Arabic Fragment of the Gospel of Mark Preserved in Ms 4971BNM” [σσ. 35-62] προσφέρει τὴν ἔκδοση καὶ ἀνάλυση τῆς ἀραβικῆς μετάφρασης τοῦ *Μάρκ.* 1,1-14 σύμφωνα μὲ τὸ ἐν λόγω σπάραγμα καὶ στὴ συνέχεια προχωρεῖ στὴ σύγκρισή του μὲ ἄλλες Ἀνατολικὲς Χριστιανικὲς μεταφράσεις καθὼς καὶ μὲ τὶς περιφημὲς ἀραβικὲς μεταφράσεις τοῦ Isaac ibn Velasquez (9ος αἰ.) ἀπὸ τὴν Κόρδοβα, μὲ σκοπὸ νὰ καταδείξει ὅτι ὁ μεταφραστὴς εἶχε ὑπ’ ὄψιν του καὶ ἄλλες ἐκδοχὲς τοῦ κειμένου πέρα ἀπὸ τὴ βασικὴ λατινικὴ του ἐκδοχή. Στὴ μελέτη τῆς ἀραβικῆς παράδοσης τῆς Καινῆς Διαθήκης παραμένει καὶ ἡ ἐπόμενη ἐργασία “Vaticanus Arabicus 13. What do we Really Know about the Manuscript? With an Additional Note on the Ending of Mark” [σσ. 63-84] τῆς Sara Schulthess. Ἡ σ. ἐξετάζει τὴ χειρόγραφη μαρτυρία τοῦ κώδικα Vat. ar. 13, ποὺ χρονολογεῖται στὸν 9ο αἰ. καὶ ἀποτελεῖ μία ἀπὸ τὶς κυριώτερες πηγὲς στὶς ὁποῖες ἐστιάζει ἡ σύγχρονη ἔρευνα σχετικὰ μὲ τὶς πρώιμες ἀραβικὲς μεταφράσεις τῆς Καινῆς Διαθήκης. Μετὰ ἀπὸ τὴν παράθεση τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς μέχρι τώρα ἔρευνας ἡ σ. προχωρεῖ σὲ κάποιες παλαιογραφικὲς καὶ κωδικοκοιολογικὲς παρατηρήσεις, προσπαθώντας νὰ ἐπιλύσει ὀρισμὲνα ἀνοιχτὰ ζητήματα καὶ νὰ δώσει νέες ὀπτικὲς σὲ παλαιότερες θεωρήσεις. Ἐπίσης περιλαμβάνεται μία διεξοδικὴ ἔρευνα σχετικὰ μὲ τὴ βραχύτερη ἐκδοχὴ τοῦ τέλους τοῦ *Κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιου*, ὅπως αὐτὴ διασφύζεται στὸ χειρόγραφο.

Ἐκκολουθεῖ ἡ μελέτη τοῦ David Thomas μὲ τίτλο “Making Sense of the Bible in Early *kalām*” [σσ. 85-103], ἡ ὁποία ἔχει ἀντικείμενο τὴν πρῶτην ἰσλαμικὴ συστηματικὴ θεολογία (*kalām*) καὶ πρὸ συγκεκριμένα τὸ ἀντιροητικὸ ἐνδιαφέρον τῆς σὲ σχέση μὲ τὰ Χριστιανικὰ δόγματα τῆς Ἁγ. Τριάδος καὶ τῆς Ἐνανθρώπισης τοῦ Λόγου. Ὁ σ. ἀναλύει τὴν προσέγγιση τῶν κυριώτερων ἐκπροσώπων τοῦ ἰδιαίτερου αὐτοῦ κλάδου τῆς ἰσλαμικῆς θεολογίας, τοῦ λεγόμενου *mutakallimūn*, τῆς περιόδου μεταξὺ τοῦ 9ου καὶ τοῦ 10ου αἰ. καὶ ἰδιαίτερα τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο προσπαθοῦν νὰ ἀποδείξουν ὅτι τὰ προαναφερθέντα Χριστιανικὰ δόγματα ἀντιτίθενται στὴ μοναδικότητα τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ. Ἀντιθέτως τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ Χριστιανικὴ κειμενικὴ παράδοση περιορίζεται σὲ ἐλάχιστες ἀναφορὰς κυρίως σχετικὰ μὲ τὸν τρόπο κατὰ τὸν ὁποῖο τὸ ἀρχικὸ Εὐαγγέλιο «διεφθάρη» σὲ τέσσερα διαφορετικὰ εὐαγγέλια. Ἡ ἐρμηνεία ποῦ προτείνει ὁ σ. γιὰ τὸ ἐν λόγω φαινόμενο βασίζεται στὴν ὑπόθεση ὅτι τὸ κύριο ἐνδιαφέρον τῶν μουσουλμάνων θεολόγων δὲν ἦταν ὁ Χριστιανισμὸς ὡς σύνολο διδασκαλιῶν καὶ πρακτικῶν *per se*, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνα τὰ σημεῖα τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας, δηλαδὴ ἡ Ἐνανθρώπιση καὶ ἡ Τριαδολογία, ποῦ ἔρχονταν σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν ἰσλαμικὴ πίστη. Ἡ τελευταία κατὰ σειρά μελέτη ἀνήκει στὴν Uta Pietruschka καὶ φέρει τὸν τίτλο “Präsentation und Umformung biblischen Materials in den *‘Uyūn al-ahbūr* des Ibn Qutayba (828-889 AD)” [σσ. 105-122]. Ἀντικείμενο τῆς μελέτης αὐτῆς ἀποτελεῖ ἡ ἐγκυκλοπαιδικῶς τύπου ἀνθολογία *‘Uyūn al-ahbūr* (Πεμπουσίας ἀναφορῶν) τοῦ Ἀραβὰ μουσουλμάνου λογίου τοῦ 9ου αἰ. Ibn Qutayba καὶ πρὸ συγκεκριμένα οἱ ἔμμεσες ἢ ἄμεσες βιβλικὲς ἀναφορῶν ποῦ ἀπαντοῦν στὸ ἔργο του. Ἡ σ. ὑποστηρίζει ὅτι ὁ Ibn Qutayba ὑπῆρξε ἀρκετὰ ἐξοικειωμένος μὲ βιβλικὸ ὕλικὸ ποῦ εἶχε υἱοθετηθεῖ ἀπὸ τὴν πρῶτην ἰσλαμικὴ προφορικὴ παράδοση καὶ ἀργότερα καταγράφηκε ἀπὸ Ἀραβες μουσουλμάνους συγγραφεῖς τοῦ 8ου καὶ τοῦ 9ου αἰ., ποῦ τὸ ἐπεξεργάστηκαν καὶ ἐνσωμάτωσαν σὲ διάφορα πρῶτα ἔργα τῆς ἰσλαμικῆς λογοτεχνίας. Ἐπιπλέον, φαίνεται ὅτι ὁ Ἀραβὸς λόγιος ἦταν ἐξοικειωμένος μὲ τὸ *Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο*, ἀπ’ ὅπου προέρχονται οἱ περισσότερες καινοδιαθηκικὲς ἀναφορῶν του, ἀραβικὴ ἐκδοχὴ τοῦ ὁποῖου πιθανολογεῖται ὅτι εἶχε στὴν κατοχὴ του ὁ ἴδιος. Ἡ σ. τέλος εἰκάζει τὴ χρῆση Ἀραβικῶν Χριστιανικῶν ἀσκητικῶν συλλογῶν καὶ πατερικῶν ἀπανθισμάτων ἀπὸ μουσουλμάνους λογίους, ἀπ’ ὅπου οἱ τελευταῖοι εἶχαν τὴ δυνατότητα νὰ ἀντλήσουν βιβλικὰ παραθέματα. Τὸ τεῦχος καταλήγει μὲ τὶς καθιερωμένες βιβλιοκρισίες [σσ. 123-151].